

526

526

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Genealogické a heraldické listy

3-4/1999

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ LISTY 3-4/1999 - OBSAH

Slovo na úvod <i>PhDr. Jan Podhola</i>	(1)
ČLÁNKY A STUDIE	
Páni z Homberka <i>Eva Marhevská</i>	(2)
Zemský písař Štěpán z Tetína, jeho původ a potomstvo <i>Mgr. Marek Starý</i>	(27)
Úloha českých hospodářských spolků v rozvoji zemědělského pokroku <i>PhDr. Ing. Jaroslava Honcová, CSc.</i>	(38)
Lineage - genealogický počítačový program ke zvládnutí velkého množství genealogických dat <i>Jiří a Václav Krátovi</i>	(49)
ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI	
Zpráva o činnosti správního výboru v roce 1999	(55)
Pozvánka na Valnou hromadu	(57)
Kurz pro začínající genealogy	(58)
Výzva členům	(59)
Program a termíny „středečníčků“ v I. pololetí 2000	(60)
Jubilea členů v roce 2000	(60)
Na pomoc badatelům	(61)
Pátrá se po...	(67)
Edice „Fontes historiae artium“	(68)
Členské příspěvky na rok 2000	(III)

Úvodní strana obálky: *erb pánů z Homberka*
Ilustrace tohoto čísla: *Michal Cyrany*

Slovo na úvod

PhDr. Jan Podhola

Vážení přátelé,

blíží se konec roku 1999 a vám se dostává do rukou druhé dvojčíslo Genealogických a heraldických listů. Při této příležitosti si zajisté povšimnete dvou skutečností, kterými nové vedení společnosti začalo plnit své úkoly naznačené v programovém prohlášení. První skutečností je změna titulního listu GHL, druhou vydávání GHL ve stanovených termínech. Některým z vás se toto bude možná zdát samozřejmostí, ale sami nejlépe víte, že tomu tak v minulosti nebylo. Změna titulního listu je však pouhým naznačením nové koncepce GHL, připravované pro příští rok jak v grafickém, tak obsahovém provedení, která by měla být i výrazným pomocníkem vašich genealogických a heraldických bádání a zájmů.

Dalším z úkolů, které si vedení společnosti uložilo a splnilo, bylo uvedení evidence členské základny do stavu odpovídajícího realitě, včetně kontroly úhrad členských příspěvků. To mělo za následek výrazné snížení členské základny, neboť u členů, u nichž není doložena platba, bylo pozastaveno členství a nebyl jim zaslán časopis. Při této příležitosti si dovoluji upozornit na přiloženou složenku na úhradu členského příspěvku na rok 2000 a příslušnou informaci na konci tohoto čísla GHL. V souvislosti s kontrolou členské evidence a na základě vašich připomínek na minulých Valných hromadách i návštěvě výstavy bylo přistoupeno k vydání nových členských legitimací, které odrážejí současný stav a jsou vám zasílány společně s těmito GHL.

Zmiňuji-li se o členské základně a jejím výrazném snížení, musím na druhé straně uvést, že do společnosti se v letošním roce přihlásil velký počet nových členů. A co je potěšitelné, jedná se především o mladé lidi. Věřím, že vstup do společnosti naplní a uspokojí jejich představy a svými podněty a prací přispějí nejen k rozvoji genealogie a heraldiky, ale i k novému pohledu na ně.

Ne všechny zadané úkoly a předsevzetí se však dařilo plnit. Velkým problémem se stalo na první pololetí tohoto roku avizované vydání publikace „Základy genealogie I. díl“. Zcela neočekávaný krok a následné jednání ze strany vedoucího ediční komise znemožnily dosud vydání zmíněné publikace a po dlouhou dobu odváděly členy Správního výboru a Revizní komise společnosti od běžné práce i koncepční přípravy. Bližší podrobnosti o činnosti a práci Správního výboru v letošním roce se dozvíte v části „Zprávy ze společnosti“.

Ve „Slově na úvod“ v minulém čísle GHL jsem se zmínil o potřebě zvýšení naší informovanosti a vzájemné komunikace, které budou vyžadovat oboustrannou aktivitu. Z obsahu docházející korespondence mám dojem, že tato výzva našla u vás odezvu a kromě poděkování vám chci doufat, že nejen nepoleví, ale ještě více zmohutní.

Závěrem přeji jménem správního výboru všem členům společnosti do nového roku dobré zdraví, nepolevující vytrvalost a dostatek času pro mnohé badatelské úspěchy.

ČLÁNKY A STUDIE

Páni z Homberka

Eva Marhevská

Nestor historie českého národa František Palacký, kromě svého stěžejního díla Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, vydával též edici pramenů pod názvem Archiv český.

Již v prvním svazku narazí čtenář na str. 186 na přepis velice zajímavého případu soudní rozepře, která se konala 29. září 1456. Jednalo se o dědictví po domněle vymřelých pánech z Homberka, ke kterému se hlásili tři nápadníci, ačkoliv se jednalo o velice skrovný majetek. Pikantností tomuto písemnému pramenu však dodává výpověď jednoho z předvolaných svědků, který dokládá dějiny tohoto rodu osmdesát let nazpět a objasňuje osudy jeho jednotlivých členů. Tolik tragédie a neuvěřitelných zvratů, kterými prošla zmíněná rodina, překvapuje i dnes.

Tento zápis se stal východiskem mého studia o Hombercích, proto jej uvádím v plném znění.

Hohmberk (Hohenberk), tvrz někdy v Plzeňsku (u Mešna)

R. 1456, 29 Sept. Swědkové k odumrti pro Fridricha z Donina

Wáclaw Mudrák ze Sluh, bydlel we Wlčicích: Pomním před osmdesáti lety, že sú byli čtyřie páni Homberci: Jaroslaw, Bleh, Ješek a Jiřík. Prwní Jaroslaw ten měl dwa syny: prwnieho Jaroslawa, a ten měl syna Heřmana, a toho kázal stieti pán z Rosenberka. A druhého syna měl Jana, toho dal do Němec z mládi. Také týž Jaroslaw měl tři dcery: prwnie panna Bužka, ta se wdala za syna Holowúsowa do Suchdola, a děti, kteréž spolu měli, ty sú zemřely; druhá panna Ofka, ta se wdala za náprawníka w Újezdě u Rokycan, také sú děti měli, ale zemřely sú; třetie panna Herka, ta se wdala do Plzně za jednoho koláře, a umřela i s dětmi. Také Heřman syn páně Jaroslawów měl jest syna Zbyňka, a Zbyněk také měl syna, ale tomu jména nepomním, a ten w Rokycanech umřel. Druhý starý pán byl Bleh, ten měl syna Sezemu, a ten sřat od Lestkowce. Třetí starý pán byl Ješek neženatý, a toho sedláci zabili w Trokawci na poswiecení. A čtvrtý byl Jiřík také neženatý, a toho zabili rybáci w Rokycanech. Pak Jan syn mladší Jaroslawów, kterýž dán byl z mládi do Němec, po několikónácte létech přenesen jest do Čech, a nic jest česky neuměl; ten po všech swrchupsaných smrti uwázal se w to zbožie Homberské, a děti, kteréž měl, sú zemřely i s ním. Et interrogatus, qualiter ista sciret, respondit: byl jsem w jich službách žiwotně.

Boreš z Oseka, seděním w Brozanech: Znal sem dobře Zbyňka Homberka, kterýž byl u Přibíka z Klenowého, a druhého bratra jeho Jana také sem znal. Také to wiem, že syn Zbyňków byl jest u pana Zbyňka z Hasenburka, jsa pacholíkem malým; a wiece sem jich neznal.

Hynek de Stiahlaw: Swědom sem toho, že sem znal Jana a Zbyňka z Homberka i děti jich. Janowu synu Jaroslaw říekali, ale synu Zbyňkowu jména nepomním, ten jest umřel. Ale o Jaroslawowi, synu Janowu (sic) wiem že dán byl do Němec, ale newiem, žiwli jest, či umřel. A Jana Hájka z Homberka jakž sem žiw neslýchal sem.

R. 1456, 1 Jun. swědkové k odporu pro Jana z Homberka

Aleš Berka z Dubé a z Zakšiny: Když mne prosil (pan Jan) některú chwili, abych s ním šel ku paní Bužce, ježto nemocna ležela, tu pan Jan řekl: milá paní teta, rač powědieti před panem Alšem, toť prawie někteří, žeby toliko dwa Homberky byla. A ona řekla: klamajít, třiet sú byli Homberci, a ty jsi jednoho z nich syn.

Přibík z Jasanice: To mi swědomo že pan Jan Homberk, Hájek řečený, byl jest u KMti krále Wáclawa, a toho sem dobře znal, i s ním dobré bydlo miewal.

Bohuňek ze Stranowa: To mi jest swědomo, že jest Ješek služebník Černínów Jana Homberka wzal, i dal ho k Černínowi, a tu byl let několiko; a obecně jemu říekali sme Homberk; a slýchal sem od téhož Černína, že je syn Janów z Homberka.

Čeněk z Zaluňowa: To prawím, že Ješek Černín ujec můj dal jeho robence malého Janowi Černínowi, a tak prawili obecně, že jest Hájków Homberków syn.

R. 1456, 1 Oct. swědkové k odporu pro Petra Chlumka.

Jan z Popovic: To mi swědomo, že Petr Chlumecký měl jest 12 kop gr. platu na Homberském zboží, na lidech w Mešně, a někde ještě jinde, ježto já toho jmenowati nepomním; a wždycky jemu ten plat vycházel bez překážky 6 kop gr. puol úroka, a 6 kop druhých puol úroka. A všeho znamenie: když sem byl u Pešíkova otce Kuňaty, kterýž sšel u Wyšehradu, tu sú ti lidé nosili do Komárovu úrok, a kladli u téhož Kuňaty k ruce Chlumkowě, a on do Prahy tohoto úroka dodáwal Chlumkowi.

Bartoš z Sokolowic, bydlel tudiež: Když sem byl u nebožčíka Chlumka, byl sem s ním w obležení na Wyšehradě. Tu zabit Kuňata, a on Chlumecký uwázal se w Komárov po jeho smrti; a já u něho byl sem pisařem, a wybíral sem úrok w Přibenicích, w Skorotíně a na Homberském zboží u Mešně, i což k tomu přísluší, k jeho ruce; a nikdy jemu žádný w tom nepřekážel, ani toho čím neříkal. A byl sem od obležení

vyšehradského u téhož Chlumka 12 let pořád, a tu jest za mne umřel. A potom jeho žena paní Barbora sama úrok tudiež wybierala.

Pawel Ryška z Žebráka: Toto pomním, že hned druhého léta po dobytí Vyšehradu byl sem w službě u nebožčika Chlumka w Komárově, jakož se byl uwázal w Komárov po sjiti nebožčika Kuřaty, a to pořád 11 let. Tu mě posielal k richtaři Šibalkowi do Mešna, a on dále rozkazowal lidem všem, aby úrok nesli na Komárov Chlumkowi.

Úsudek právní. Jákož páni na súdě sedící odeslali sú Fridricha z Donína a Jana z Homberka na p. Jiříka z Kunstatu zprávci, jakožto na hofmistra králowstwie Českého, o to, aby týž Jan prowedl před týmž panem zprávci, že jest těch pánów z Homberka prawého rodu: a Jiřík z Kunstatu položil jim konečný rok toho na nowé léto (1457), aby on Jan Homberk prowed, že jest prawý z toho rodu Hombergów: a tak obě straně stály na ten den na nowé léto před nadepsaných hofmistrem, a tu na ten den Jan Homberg jest toho neprowedl, by toho rodu byl Hombergów. A protož týž Jiřík z Kunstatu rozkázal, aby Fridrichowi z Donína propuštěno bylo práwo jeho a dále nestawowáno.

Hrad Homberk a jeho vznik

Hradu Homberku, výchozímu sídlu rodu pánů z Homberka, jehož identifikaci v minulém století provedl místní učitel a zanícený amatérský archeolog z blízkého městečka Mirošova B. Moravec, je kromě ucelené stati v Sedláčkových Hradech, díl XIII., určena také soudobá drobnější monografie od P. Rožmberského a M. Novobilského z Plzně, která se však zaměřuje především na stavebně-historický průzkum dnes již zaniklého sídla.

Přesto bude lokalizace skály u vsi Vísek za hradiště dávného hradu s největší pravděpodobností správná. Je jenom s podivem, že ani mezi starými obyvateli obou nejbližších vsí - Vísek a Příkosic - se povědomí o názvu hradu neudrželo. M. Lüssner v r. 1857 dokonce kromě jiného uvádí, že lid toto hradiště nazýval Vimberkem. Vzhledem k tomu, že hrádek, dnes uváděný pod názvem Wimberk, stával nedaleko odtud, v katastru obce Dobřív, nad dřívějším mlýnem Melmatějem, lze mít za to, že záměna obou názvů nebyla náhodná.

Hrad sám byl vzhledem k přírodním podmínkám nevelkého rozsahu. Nicméně jeho typologie byla dozajista poplatná době svého vzniku, což znamená, že hrad, ač skrovných parametrů, musel splňovat soudobé požadavky na pevné rytířské sídlo. Tento typ bychom našli na Plzeňsku v podobě hradu Volfštejnu u Černošina, nebo u dalšího hradu Buziců, Valdeku u Hořovic v Podbrdsku. S tím souvisí i datování výstavby hradu s přihlédnutím k jeho pojmenování tehdy módním, romanticky nadneseným názvem „Hohenberg“. Považovat hrad Homberk (dle studie pánů Rožmberského a Novobilského) za stavbu s jedinou velkou obytnou hranolovou věží není adekvátní jak vzhledem k významu zakladatele, tak k době jeho vzniku.

Nenasvědčuje tomu ani výběr polohy staveniště, z jehož podhradí se teprve později vyvinula „víska Homberk“, ani již zmíněné pojmenování, ani charakterizace stavby, označené k r. 1368 jako „castrum“ - hrad.

Téměř s určitostí lze tvrdit, že hrad Homberk prošel již před rokem 1368 nějakými stavebními úpravami. Tyto úpravy spíše můžeme předpokládat ve smyslu rozšíření obytných prostor a dalšího zhutňujícího využití celé plochy hradiště, neboť o hrad se muselo dělit, i když teoreticky, více příslušníků rodu.

Vysvětlení, proč se z hradu nezachovalo vůbec nic, lze podat několikerým způsobem. Hrad měl zajisté kamenné podezdívky a i jiné hradní příslušenství bylo přinejmenším do výše prvního patra vystavěno z kamene. Toto potvrzuje i M. Lüssner, který v r. 1857 Mirošovsko navštívil a spatřil tu „zbytky zdi“. I silná vrstva spáleného dřeva, zrovna tak jako rozdrobený pískovec a cihly, které tvořily „mocnou vrstvu“, dokreslují výše zmíněný předpoklad. Vzhledem k tomu, že k zániku hradu došlo požárem, je na místě uvažovat, že požár, kromě toho, že zcela zničil dřevěné vybavení hradu, zasáhl i velmi staré zdivo, které nemuselo být pojeno příliš kvalitní maltou. Destrukci zdiva mohl být tedy zasypán příkop těsně obemykající skálu. Zbylé architektonické články (pískovcové ostění) a větší kusy kamenů, které ještě po 150 letech od zkázy hradu mohly dojít využití, byly dle dostupných informací s největší pravděpodobností použity k výstavbě vesnických domků v 17. století, kdy se celá ves Vísky, stojící původně asi o 500 metrů výše směrem k hradu a tvořící jeho dřívější podhradí, přenesla na vhodnější místo. Tím, že venkované rozebrali poslední použitelné zbytky kamene z hradní zříceniny, napomohli k zániku tehdy ještě zřetelných reliktnů. Použití kamene je v tomto případě nasnadě, neboť zbytky hradu ležely v bezprostřední blízkosti vsi a obyvatelé Vísek, kteří si chtěli postavit nové, důkladněji vybudované domky v lépe vybrané poloze, nemuseli sahat k importním prostředkům ze vzdálenějších míst pro dovoz stavebního materiálu.

Hloubka ani šířka někdejšího příkopu nebyla současnými metodami doposud zjišťována, nicméně ani splnění tohoto úkolu by zřejmě již nepřineslo kýženého výsledku. Nejbližší okolí bylo v průběhu 19. století značně narušeno těžbou železné rudy. V neposlední řadě byla kóta hradního skaliska využívána i k vojenským účelům. Na jeho nejvyšším vrcholku stála jakási rozhledna či pozorovatelná. Zajisté byl pro stavbu této pozorovatelné upraven i terén, aby byly výstup na pozorovatelnu i její konstrukce dostatečně zabezpečeny. Konečným zásahem do struktury původní podoby hradní skály byl výbuch dynamitu, jehož účinky zde, dle svědectví z minulého století, zkoušel jakýsi amatérský střelec. Není však vyloučeno, že onen pokus prováděla armáda a tudíž nelze jednoznačně posoudit rozsah škody, kterou tento výbuch způsobil, a do jaké míry „znetvořil“ skálu. I v tomto okamžiku tak nastalým otřesem mohly vzít za své vskutku poslední zbytky kamenných reliktnů, kdy snad ještě stával nějaký „kus zdi s okénkem“.

Homberští páni a páni ze Štěnovic

První historicky doloženou osobností, která se psala po hradu Homberku, je „Hermannus de Hoemberch“, jenž je zmiňován r. 1284 mezi představiteli šlechty, kteří se postavili do opozice proti Závišovi z Falkenštejna: „24. maji 1284. Quidam barones regni Boh. - „Nos Purchardus de Winterberch (nejvyšší hofmistr), Zbislav de Trebun (nejvyšší komorník), Sdislav de Lewenberch (nejvyšší purkrabí), Zesema de Crassow (nejvyšší truksas), Thobias de Bechin (synovec biskupa), Benessio de Wartenberk (nejvyšší číšník), Bohuslav de Clingenberch, Hermannus de Hoemberch, Thobias de Clingenberch (tento a Bohuslav, oba královští purkrabí na Zvíkově) ...“.

Jednalo se tedy o nejvyšší zemské úředníky, v jejichž rukou spočívala výkonná moc v království v období internace Václava II. Otou Braniborským. Toto období, počínaje r. 1278, bylo obdobím faktického bezvládní a tudíž můžeme předpokládat, že Heřman hrad Homberk v této době založil, neboť tak využil situace, kdy nebylo nutné žádat panovníka o povolení k jeho výstavbě. Hrad byl s největší pravděpodobností založen jako středisko Heřmanova kolonizačního úsilí a sídlo panství. Hypotézou zůstává, zda Heřmanovým otcem či předchůdcem z rodu Buziců byl Božděj z Mešna, zmiňovaný na zakládací listině augustiniánského kláštera ve sv. Dobrotivé (dříve Ostrova) v Zaječově v r. 1263 jako svědek tohoto založení, uvedený v řadě dalších drobných feudálů z okolí. Božděj není jmenován ani mezi prvními na této listině, jak by se k zakladatelově rodové příslušnosti slušelo, jako je tomu např. u Oldřicha z Rožmitálu, který je uveden jako jeden z nejpřednějších svědků, hned za zakladatelem kláštera Oldřichem Zajícem z Valdeka. Ani jméno Božděj se v rodě Buziců nikde nevyskytuje a lze mít za to, že Heřman jeho bezprostřední příbuzný nebyl. Z toho vyplývá, že tato, v době vrcholícího kolonizačního ruchu nejzápadnější výspa buzického území, byla s Heřmanovým příchodem jeho lidmi osazena a Mešno samotné od Božděje či jeho nástupců neznámým způsobem (snad výměnou?) získáno. Popudem k této kolonizaci pro Heřmana byla asi skutečnost, že potřeboval nejenom mocensky zabezpečit své vlastní teritorium, ale výstavbou opevněného sídla zajistit i pevný bod ve značně chaotické době, kdy byla potřeba demonstrovat mocenské pozice a osobní důstojnost. Rok založení hradu by se dal tedy upřesnit na léta mezi roky 1278 - 1284.

O tomto prvním Heřmanovi je činná ještě jedna zmínka k 11. červnu 1298, kdy biskup Řehoř (z rodu pánů z Valdeka) stvrzoval konfirmaci kláštera sv. Anny v Praze. Text zní: „Gregorius, episc. Prag. jus patronatus in ecclesia s. Leonardi a vidua Jarossii de Fuchsperch monasterio s. Annae concessum confirmat. Noscat, quod bon. viri domini Ulricus prepositus, Johannes archidiaconus et Johannes scholasticus Prag. ecclesie nec non nobiles viri d. Ulricus, filius quondam d. Divissii, marssalcus regis Boemie, et d. Hermannus miles dictus de Hohenberch“. Jednalo se o nyní zaniklý klášter dominikánek u sv. Anny v Praze - Malé Straně, na Újezdě.

A. Sedláček razí názor, že Heřman z „Hoembercha“ je členem „pošlosti rožmitálské“. Nelze to vyvrátit ani potvrdit. Nezůstává však bez zajímavosti, že první

homberští páni měli blíže k Buzicům valdeckým nežli rožmitálským. Viz nejen z výše uvedené panské koalice, ale i z pečeti, nalezeného „nedaleko sv. Dobrotivé a hradu Valdeka“. Může být dílem náhody, že se pečeti našlo zrovna v této lokalitě, nicméně jsou zde další vypovídající okolnosti. Pečeti, jež je v současnosti uchováno v Archivu Národního muzea na Pohofelci v Praze, je z mosazné slitiny, průměru 33 mm. Osobní prohlídkou a porovnáním lze konstatovat, že Jan z Homberka, kterému patřilo, si je nechal vyrobit ve stejné době jako Zbislav z Třebouně, snad i stejným umělcem. Srovnání těchto dvou a jiných obrazů pečeti členů rodu Buziců možno říci, že obě první nesou totožné rysy. Sviní hlava je vyvedena velmi štíhlým, v linii šije zvířete až archaickým způsobem. Rypák není nijak vyumělkovaně zdůrazněn, jako je tomu u podoby zvířete na pečeti pozdějších. I písmo je až na obsah nápisu totožné. Přestože A. Sedláček klade dobu vzniku pečeti do 1. třetiny 14. století, lze souhlasit s někdejší konzervátorem Národního muzea, panem Benešem, který převzal koncem minulého století pečeti do své správy jako dar z Hořovicka a jeho výrobu časově správně zařadil na konec 13. století. Z toho je možno uvažovat, že pečeti patřilo synovi Heřmana z Homberka Janovi, který si je musel nechat vyrobit někdy v 80. či 90. letech 13. století, jako valdecký Buzic Zbislav z Třebouně. Ten byl později v r. 1291 zavražděn v Praze, když z titulu nejvyššího podkomořího „činil nějaké nátisky Pražanům“.

Zdá se tedy, že Heřman z Homberka měl přinejmenším dva syny. Zmíněného Jana, o němž bychom bez existence pečeti vůbec nevěděli, a Heřmana, jehož existence je doložena listinou z 25. listopadu 1315. Tentokrát se jednalo o potvrzení králova daru pro Bavora z Bavorova (odjinud ze Strakonice) v podobě „hory Prácheň“. Složení svědků na potvrzovací listině bylo toto: Petr z Rožmberka (nejvyšší komorník Českého království), Oldřich z Říčan (sudí), Beneš z Michalovic (pražský purkrabí), Vilém Zajíc z Valdeka (královský podkomoří), Tobiáš mladší z Bechyně, Heřman z Homberka a Protiva z Rožmitálu.

I zde šlo o pány již všelijakým způsobem ve dvorské službě zasloužilé a ostřílené. Sám Bavor byl synem Bavora II. ze Strakonice a jeho manželky Anežky, nemanželské dcery Přemysla Otakara II. a jeho milenky Anežky řečené Palcéřík, hraběnky z Kuenringu. Časovým propočtem, kdy tato Bavorova matka přišla na svět mezi léty 1257 - 1261 a sama byla velmi mladá za Bavora II. provdána, lze určit datum Bavorova narození na dobu kolem r. 1276. Bylo tedy Bavorovi III. okolo 39 let, zrovna tak, jako dalším zúčastněným pánům, kromě Petra z Rožmberka. Opět zde dlužno počítat s jistou časovou tolerancí, ve které se pohybovalo rozmezí věku zmíněných osob. Také tolik bylo zřejmě i dalšímu z citovaných pánů - Vilému Zajícovi z Valdeka, který byl ve své době velkým protivníkem svého vrstevníka Jindřicha z Lipé. Do tohoto rámce tedy zapadá i věk druhého Heřmana z Homberka, který byl nepochybně synem prvního Heřmana. Zrovna tak, jako byl Vilém z Valdeka synem Zbislava z Třebouně.

Jak Heřman I., tak Heřman II. se pohybovali v bezprostředním dvorském okruhu a je proto nutné uvažovat o širší majetkové základně, nežli poskytuje rekonstrukční

hypotéza dosavadních badatelů. Přestože nám o velikosti panství těchto prvních pánů z Homberku není známo zhora nic, můžeme se oprávněně domnívat, že důchody, z nichž čerpali zdroj bohatství, nepocházely jen z rodového homberského zboží, ale i ze služby pro krále. Snad byli purkrabími na nějakém významnějším královském hradě, kde by v daném teritoriu mohl např. přicházet v úvahu hrad Zbiroh, o kterém v letech 1282 - 1326 není známo nic. A. Sedláček předpokládá totéž, a říká: „že jej mohl držet někdo z rodu Buziců“. Od roku 1327 byl na Zbiroze purkrabím jiný Buzic, a to Oldřich ze Žebráka, připomínaný v letech 1318 až 1357.

Od bratrů Jana a Heřmana pocházely tři větve pánů z Homberka, a to: hlavní linie seděním na Homberce, jejímž prvním známým členem je Jan z Homberka. Ten podával kněze do Mešna spolu s Ratmírem z Krasíkova (alias Švamberka) seděním na Spáleném Poříčí v r. 1361 a následně v r. 1370. Druhá větev se odstěhovala ještě poněkud na západ, kde se objevuje na Štěnovicích k r. 1327. Tehdy Jaroslav ze Štěnovic právem zákupním „vysadil ves svou Losinu“. Třetí se vyskytuje na Chotěšovičkách (dříve Chotěšovy) u Stříbra, kde je k r. 1329 zmiňován Oldřich. Faktem zůstává, že zmíněný rok 1327 je jakýmsi mezníkem, ve kterém dochází v rodě pánů z Homberka ke značnému přesunu těžišť, nejenom ve zprávách o jednotlivých členech, ale i v nenadálém poklesu prestiže rodu a především v rozsahu majetku a z toho plynoucího finančního výnosu.

Usuzující ze zbylých vsí na bezprostředním Plzeňsku v přímém držení Buziců štěnovských, lze vyvodit, že jejich majetek ve zdejších nejbližších okolí obsahoval původně větší plochu. Po založení Plzně kolem r. 1295 bylo ale tomuto nově vysazenému městu přičteno 168 lánů rolí, pastvin, luk a vodních ploch. K tomu ještě dvě vsi na řece Úslavě, a to Štáhlavy a Sedlec, které král odňal chotěšovskému klášteru. K tomu bylo za krále Jana Lucemburského přidáno 10 lánů, na něž se přišlo novým přeměřováním v r. 1320. Vcelku lze mít za to, že některé z výše zmíněných polností byly od štěnovských odkoupeny, jiné prostě zkonfiskovány. K roku 1322 se váže zmínka v Kronice zbraslavské o „velkých potopách a neúrodě v okolí Berounky“. Tamtéž se nachází i zpráva k r. 1326 o „pustošení mnohých vesnic, kdy se krajiny mění v pustiny“.

Z těchto všech skutečností můžeme domyslet důvody náhlého ztenčení rodové základny i finanční situace homberských pánů, a to nejenom na Štěnovicích. To byly pravděpodobně i důvody, které Jaroslava ze Štěnovic, tehdy již muže v plné životní síle přiměly k částečné rekonstrukci rodových pozic, například ve smyslu zahájení těžby stříbrné rudy na svém území, v lokalitě „v Bambouskách“, dnešní samotě nedaleko Chválenic.

Rovněž neveselá byla situace i na samotném Homberce, kde nejspíše poručnikoval štěnovský Jaroslav, tehdy zřejmě jediný dospělý představitel rodu.

Tomuto Jaroslavovi je třeba věnovat větší pozornost, neboť od něho pocházejí téměř všichni potomní páni z Homberka. Jeho majetkem byly bezpochyby Štěnovice, kde si postavil rozměrnou tvrz, dále Losina, Čižice, díl Borku a Chválenic s právem podacím k tamnímu kostelu. U Štěnovic musíme poukázat, že ve 14. století byly

Štěnovice dvoje: „Stienouwicz maior et Stienouwicz minor“, tedy Štěnovice velké a malé (Štěnovičky), rozložené podél obou břehů říčky Úhlavy, které později splynuly v jednu obec. K roku 1343 je tento Jaroslav jmenován se svým synem Heřmanem jak cituje A. Sedláček. Ten také uvádí, že Jaroslav zanedlouho na to zemřel. Jaroslav však neměl pouze jednoho syna, ale přinejmenším tři (daleko spíše však pět), kteří jsou citováni ve známém sporu s Vilémem z Fussperka a na Pokonicích v r. 1377 o podací právo ke chválenickému kostelu sv. Martina. Opis vyňatého citátu z Acta consis. z roku 1378 dne 30. dubna praví: „Hermanus, Sezema et Jarossius clientes, fratres de Czizicz, filii quondam Jarossii ibidem, protestati sunt, quod ... nunquam adherent nec adheresunt dominis de Homberg in lite cause, si quod ipsi in et ad dictam ecclesiam competit aut quovis modo competere potuerit, transtulerunt et ex nunc transferunt in d. Wilhelmum de Pokoynicz praedictum ... praesentibus Hermanno in Zacawa ecclesiao plebano ...“.

Po smrti Jaroslavově tedy evidentně došlo k dělení dědictví mezi jeho syny a to tak, že nejstarší Heřman se sám připomíná k roku 1377 na Štěnovicích. Dle A. Sedláčka se „v ty časy“ připomíná na Štěnovicích i Protiva z Litic. Jde však zřejmě opět o Štěnovice velké (s tvrzí), na kterých dozajista seděl Heřman, a Štěnovičky, které byly Protivovi odprodány. Pokud se nejedná o toho Heřmana, kterého A. Sedláček cituje k roku 1380 někde v severních Čechách a jinak neví, kam jej genealogicky zařadit, lze mít za to, že je oním Heřmanem, který kolem roku 1382 zemřel na Vlčicích u Blovic a zanechal stejnojmenného syna, který zemřel na Vlčicích začátkem r. 1398. Protože se na berní listině plzeňského kraje, vyhotovené během listopadu 1379, vyskytuje jako majitel Štěnovic „Maior, et Lossina et Parwa Szenouicz domini (pán) Sbinco“, naskytá se úvaha o odprodeji tohoto podílu z dědictví Heřmanem jakémusi příbuznému Zbyňkovi. Heřman se tedy z rodového podílu během roku 1378 vyprodal a jeho další sídlo není bezpečně doloženo.

Druhý syn Sezema zůstal sedět na Čižicích, neboť se k r. 1362 připomíná jako rozhodce spolu s dalšími dvěma rozhodci z Plzně ve sporu o meze mezi Čižicemi a Štěnovicemi, o které vedli rozepři Tomáš Pabjánek s Ondřejem Soukeníkem. Tito dva plzeňští měšťané byli tedy kupci odprodávaných polností a Sezema jistě kompetentní osobou, která mohla jejich spor úspěšně rozřešit. Z toho, že padla i pohružka pokuty 30 kop grošů a propadení cti a víry, je možno usuzovat na dramatický průběh řečené rozepře. Další zmínku o Sezemovi z Čižic máme k 11. červenci 1383, kdy si Černín z Lúčkovic nárokoval dědictví na Boršicích po zemřelé Adličce z Boršic (dnes zaniklá ves mezi Kolečovem a Strojeticemi) ze závěti a Sezemu pověřil, aby jej v pozůstalostním řízení zastupoval. (Loučkovice, dříve Lúčkovice, ves u Mirovic na Blatensku). Snad to byl i tento Sezema z Čižic, který 16. února 1389 „hájlil“ jménem Jaroslava z Homberka dluh 10 hřiven prisouzených Jaroslavovi úředníky plzeňského městského soudu na zboží u tvrze Dubnice. Tam zemřel její majitel Habart z Dubnice, aniž by svůj dluh stačil Jaroslavovi zaplatit. (Pokud se nejednalo o hypotetické věno Jaroslavovy manželky, kterou mohla být Habartova dcera. Syna a dědice Habart neměl). Z toho, že se vymáhání pohledávky Sezema ujal, lze usuzovat, že Jaroslav,

jeho bratr, již rovněž nebyl v tomto roce na živu a peníze by tedy obdrželi Jaroslavovi dědicové.

Sezema v Čizicích tou dobou patrně držel již pouze jakýsi dvorec, neboť v r. 1379 je jako majitel vsi uváděn „pan Miřenek“ neznámého rodu, který odváděl v tomto roce 2 hřivny daní. Celkově lze mít za to, že Sezema trvale přebýval v Plzni, takže zde zřejmě za utržené peníze z odprodání majetku zakoupil i dům.

Zbylé reality původního štěnovského teritoria držel třetí z bratrů – Jaroslav, spolu s dvěma nejmladšími bratry. Snad to byl onen díl vsi Borku a ves Chválenice, kterou koupil Vilém z Fuchesperka, syn Buška z „Fuchssperka“ a na Pokonicích. Ten odváděl v r. 1379 královským výběřčím rovněž plat z Chválenic a 2 hřivny ze vsi Borku. Důvodem k odprodeji tohoto dílu rodového majetku byla nejspíše skutečnost, že Jaroslav s mladšími bratry byli vybidnuti svým příbuzným na Homberce, aby část homberského panství odkoupili, aby se sídlo udrželo v rukou původního rodu.

Zde se dostáváme k situaci, kdy dějiny pánů z Homberka zaplétají téměř „gordický uzel“. Nutno se tedy podívat o pár let nazpět, kdy lze rozpoznat časovou posloupnost.

Homberkové na Homberce

Z přímých dědiců, kteří po r. 1327 na Homberce zůstali, je možno citovat pouze jediného doloženého, výše jmenovaného Jana z Homberka.

Na Plzeňsku, v okolí Merklína, se však vyskytuje ještě Zbyněk z Kloušova, jenž zemřel před 23. květnem 1381, rovněž Buzic, snad syn Oldřicha Chotěšovského. Tento Zbyněk v r. 1379 kromě Štěnovic a Losiné vlastnil ještě Bukovou a dvůr Močerady, z kterých platil 9 hřiven daní, což již nebyl statek nejmenšího rozsahu. Protože je v r. 1379 jmenován jako pán na „Sczenouicz Maior et Lossina, et Parwa Schenouicz“ s odvodem 16 (!) hřiven, je možné, že tyto obdržel výměnou s bratry štěnovskými za svůj podíl na Homberce, který mu mohl připadnout jako dědictví po společném dědovi.

Synem pozůstalého Jana z Homberka, známého z let 1361 - 1370, byl pravděpodobně Jindřich z Homberka, který byl na podzim r. 1393 zvolen rektorem pražské univerzity. Tento úřad vykonával dle tehdejší tradice půl roku do 23. března 1394. Byl i předchůdcem Přibyslava z Jesenice v hodnosti děkana fakulty svobodných umění, v době od 22. dubna do 14. října 1391. Univerzita v té době sestávala ze tří fakult, a to: teologické, lékařské a svobodných umění (fakulta právnická měla vlastní vedení). Jindřich je doložen ještě k r. 1409, kdy po vyhlášení Dekretu kutnohorského někteří „němečtí“ mistři (např. Jindřich Warrentrappe a Jindřich z Homberka) opustili na protest Prahu, a k r. 1415, kdy se zúčastnil koncilu v Kostnici jako zatvrzelý odpůrce Mistra Jana Husa. Tohoto Jindřicha, řečeného Stubing, přiřazují k přímé linii pánů z Homberka, neboť do jiných souvislostí jej nenalézám zařadit. Jindřich, který měl nepochybně kněžské svěcení, nemohl zanechat legitimní potomky a nechal se tudíž z rodového podílu vyplatit.

Jeho bratrem byl zřejmě Jiřík řečený Zintro, který však zahynul násilnou smrtí v relativně mladém věku. Nejspíše však nebyl manželským dítětem a tudíž plnoprávným dědicem, proto o něm nenalezneme zmínky jako o majiteli nemovitosti vážících se k přímému homberskému panství. Navíc je ovšem nutno uvažovat o dalším případném Sedláčkově omylu, bereme-li v potaz onu prazvláštní přezdívku. Pod tou totiž nacházíme i jiného šlechtice, a to jistého Konráda z Lub, citovaného v konfirmačních knihách několikrát: 8. března 1367 „Zytronis et Sudivogii clientum de Lub“ při podacím kostela v Lubech; 14. února 1379 „...militis d. Conradi dicti Syntro de Lub et Sudywogii clientis ibidem...“ a při kostele ve Svojšicích - „...Conradi dicti Syntro de Lub...“. K Jiříkovi z Homberka se ještě vrátíme.

Na blíže nespecifikované části homberského dominia tedy ještě po roce 1361 dožíval starý Jan z Homberka, zatímco sám hrad s nejbližším okolím byl od jeho syna postoupen štěnovským bratrancům. Jedině tak se mohlo stát, že v r. 1368 zapsal na třetině hradu a třetině jeho příslušenství věno své manželce Jitce jeden z homberských-štěnovských bratrů, a to v době, kdy stařec Jan z Homberka ještě žil. (Snad na prapůvodní tvrzi v Mešně, která dle zprávy P. Rožmberského a M. Novobilského skutečně existovala v sousedství kostela). Neboť jako podací vrchnost v Mešně je citován v konfirmačních knihách ještě v r. 1370. Zemřel teprve po tomto roce.

Jména nových homberských pánů známe nejenom z konfirmačních knih v podacím právu k mešenskému kostelu, ale i z výpovědi svědka Václava Mudráka ze Sluh, „bydlem ve Vlčicích“, který se v l. 1454 - 1456 zúčastnil odúmrtního řízení na homberském panství, jež bylo projednáváno před dvorským soudem. Výpověď tohoto svědka jeví známky zaujatosti proti jeho bývalým pánům, určité zmatečnosti a nedokonalosti, ačkoliv je uvedeno, že tento Václav Mudrák býval celý život v jejich službách a sám cituje genealogii rodu 80 let nazpátek. Některé členy rodiny vůbec nezná, jak ještě uvidíme, jiné bezvýznamné přechází. V tomto případě je třeba vzít v potaz, že v době své svědecké výpovědi mohl být již tak starý, že jeví známky senility. Nebo možná nebyl tolik starý, aby mohl homberské pány vyjmenovat z vlastní zkušenosti a nikoliv dle doslechu. V neposlední řadě i to, že svědčil pro Fridricha z Donína, který si odúmrť na Homberce vyprosil od tehdejšího zemského správce pana Jiříka z Poděbrad (alias z Kunštátu), svědčí o jeho neloajlnosti, možná dokonce o úplatnosti. (Václav Mudrák ze Sluh byl zřejmě příbuzným Ješka Mudráka, ke kterému se váže zpráva z r. 1404: „... relicte Albrechti, filie Jesconis dicti Mudrach de Nowa Plzna ..., má drobný majetek spolu s jinými v Unhošti, taktéž jeho matka Anna vlastní 1 lán ...“).

První z klíčových svědků Václav Mudrák tedy cituje především čtyři pány z Homberka, z nichž první tři označuje za staré: První - Jaroslav byl tedy třetím synem Jaroslava Štěnovského. Druhý Bleh byl dalším Jaroslavovým synem, mladším bratrem Jaroslava z Homberka staršího a v pořadí čtvrtým dítětem narozeným na Štěnovicích. Třetí Ješek se neoženil, ale je rovněž označován jako „starý pán“. Ten byl zavražděn v Trokavci na posvícení.

Všichni tito tři páni, kteří se společně ze štěnovického podílu vyprodali a následně zakoupili na Homberce, jsou v podacím kostela v Mešně uváděni poprvé v r. 1378 jako bratři. O čtvrtém „pánu z Homberka“ – Jiříkovi svědek uvádí, že byl zabit rybáři v Rokycanech. V konfirmačních knihách o něm není ani zmínka. Ani uváděná přezdívka Zintro, kterou A. Sedláček údajně vyčetl v tzv. Starých knihách Stříbrských není dnes již ověřitelná, neboť zmíněné knihy (či kniha) jsou nezvěstné. Už v minulém století byly v soukromém majetku jakéhosi plukovníka Streera, který A. Sedláčkovi umožnil pouhé nahlédnutí a výpisy. Tento Jiřík dle svědka Václava Mudráka není označen jako „starý pán“. Mudrák ale vypovídal, že „sú byli čtyřie páni Homberci“ (nikoliv bratři!). Z toho vyvozují, že Jiřík tedy nebyl synem Jaroslavovým ze Štěnovic, nýbrž Janovým z Homberka.

Faktem zůstává, že přibližně od r. 1368 vládli rukou společnou a nedílnou na homerském zboží první tři: Jaroslav, Bleh a Ješek. Tak lze vysvětlit, proč u hesla „Hohmberk“ je v r. 1379 na berním rejstříku uvedeno: „willa plurium. Pars Jaroslai cum fratribus; ordanuit unam marcam.“ (Pouhá 1 hřivna daní!). Menší část byla nadále nejspíše majetkem Jindřicha z Homberka, který výtěžku ze svého podílu používal k zabezpečení živobytí v Praze, a jelikož byl duchovní osobou, neodváděl králi přímé daně.

Jaroslav však zřejmě své hlavní sídlo na Homberce neměl, neboť někdy kolem r. 1372 mu Vilém z Předslavi, který někdy po tomto datu zemřel, postoupil čtyři vsi, případně jejich části, a to: Nedanice, Mečkov, Lhotu a dvůr Činov za bližze neurčenou cenu. To nasvědčuje tomu, že Jaroslav spíše bydlel někde v této oblasti, kde se nachází mezi vesnicemi Předslaví a Třebýcinou lokalita pomístního názvu Hájek. Zde mohl stávat jakýsi dvůr (dnes selská usedlost na samotě), od něhož pravděpodobně získal svou přezdívku Jaroslavův příbuzný Jan. Tento Jan řečený Hájek později figuruje jako otec Jana Homberka, který se v r. 1456 neúspěšně domáhal svého dědictví.

Teprve Jaroslavův první syn Jaroslav mladší z Homberka tyto „své vsi“ odprodal zpět Vilémovu dědici Jeníkovi z Předslavi a z Mečkova dne 31. července 1404 za 100 kop grošů.

U této transakce je nutno se pozastavit. A. Sedláček razí názor, že Jaroslav starší z Homberka majitelem těchto vsí či jejich částí nebyl. Vychází z toho, že Jaroslav v berním rejstříku plzeňského kraje z roku 1379 jako zdejší majitel není uveden. (Tu se nabízí fakt, že tento rejstřík není zdaleka úplný a tím je jeho celistvost narušena). A. Sedláček tak předpokládá i z toho důvodu, že jako „zprávce“ je spolu s Jaroslavem citován Aleš z Pokonic (purkrabí na rožmberském Vlčejně). Ze zápisu jasně nevyplývá, ke komu se Alešovo „správcovství“ má přiřadit. U jiných transakcí podobného obsahu bývá výrazem „správce“ označena osoba, která je finančním ručitelem za dohodnutou kupní sumu a tudíž dohlíží na správnost výplaty peněz. To by v tomto případě znamenalo, že Aleš z Pokonic byl ručitelem Jeníka z Mečkova a sám mohl jistou částku peněz Jeníkovi doložit tak, aby Jaroslavův požadavek 100 kop byl uspokojen.

Kromě Jaroslava mladšího měl Jaroslav starší z Homberka přinejmenším další čtyři děti. Druhého, zmíněného syna Jana a tři dcery. Ovšem kromě hypotetického syna Heřmana. Z hlediska časového propočtu nutně dojdeme k závěru, že první dva z této uvažované šestice dětí: údajný Heřman a Jaroslav mladší, pocházeli z prvního manželství a byli mnohem starší nežli jejich sourozenci. Jaroslav mladší měl podle Mudrákova svědectví jediného syna Heřmana, kterého nechal stít pan z Rožmberka.

Heřman byl zřejmě mladík bujaré krve a nedostatečných financí, který se s chutí zúčastňoval přepadávání kupců a jejich okrádání tak, jako ve své době množství drobné šlechty po celých Čechách (např. nechvalně známý případ Jana Zúla z Ostředka, který byl za loupeže oběšen). Bylo to období rozbrojů a chaosu, vlády panské oligarchie a dvojnásobného zajetí krále Václava IV. Dle výpisu z popravčí knihy pánů z Rožmberka, kdy byl na mučidlech vyslýchán jakýsi Kočička (nejspíše Jan ze Skály, syn Vaňka ze Skály, přezdívaný „Kočka“) lze konstatovat, že páni z Homberka měli v Kočičkově přepadávající tlupě dva nespecifikované střelce. (Kočička vypověděl o krádežích barchanů a „rozličných kořeních“, dále o ukradeném samostřilu nepomuckému klíčnickovi a ukradených koních). Rovněž Jindřich řečený Zelený ze Šternberka, který byl polapen Pražany a vyslýchán útrpným právem Nového města pražského v r. 1402 vypověděl: „Jan dictus Kratky de Rokyczan cum istis sociis videlicet Styedrak de Homberk, Petrak ibidem, receperunt episcopo suffraganeo florenos et III anulos bonos“. Dlužno dodat, že právě tento Jindřich Zelený byl členem skupiny, která se usadila asi po roce 1397 na vsi Lopatě a odtud vyjížděla za loupežemi po celém okolí. Tyto skutečnosti napovídají tomu, že pokud se Heřman loupežných akcí nezúčastňoval osobně, posílal zajisté „do akcí“ své lidi. Krádež církevního majetku byla však považována za hrdelní zločin, trestaný právě stětím. Zde by se daly ony „tři nádherné prsteny“ odcizené biskupovu sufragánovi považovat za „předmět doličný“. Jindřich z Rožmberka proto poslal své pacholky, aby Heřmana zajali. Tyto události se dají klást do let 1402 - 1405, neboť v r. 1405 docházelo k „panským nálezům“ proti zemským škodcům a tehdy byl s největší pravděpodobností Heřman stát. Zdá se, že jeho stětí předcházelo i vězení, z kterého jej chtěl osvobodit jeho otec Jaroslav mladší. Tato úvaha se zakládá na zpětném odprodeji výše zmíněných čtyř vsí Jeníkovi z Předslavi a z Mečkova za 100 kop, které chtěl Jaroslav mladší zřejmě použít jako finanční náhradu za propuštění syna z vazby. Věc se nepodařila a po mladém Heřmanovi zůstal pouze malý synek Zbyněk, který později zemřel v Rokycanech a který měl mít údajně také syna neznámého jména.

Druhý syn Jaroslava staršího Jan byl jako mladý hoch odvezen do Německa a zdá se, že kromě nějaké služby tam snad i studoval. O kterou část Německa jde, nelze prozatímním badáním spolehlivě určit. V úvahu by snad kromě jiného mohlo přicházet město Lipsko, kam v r. 1409 odešel vyučovat na vysoké učení jeho příbuzný Jindřich z Homberka. Tento Jan byl dle Mudrákova svědectví povolán zpět do Čech, přestože již neovládal ani českou řeč, aby se po smrti všech dospělých členů rodu pánů z Homberka ujal rodového dědictví. Toto se nestalo dříve nežli v r. 1411, neboť v tomto

roce byly podací vrchností kostela v Mešně Žofie a Hercie z Homberka, mladší sestry homberských bratří.

Třetím doloženým dítětem byla svědkem Mudrákem citovaná dcera Buška (Bohuška, Bohuslava), která vypovídala o svých příbuzných před Alešem Berkou z Dubé a ze Zakšiny v době své nemoci. Tato její výpověď byla použita prostřednictvím Aleše Berky jako jednoho ze svědků dědického řízení ve prospěch Jana Homberka dne 1. června 1456, jak bylo citováno výše.

Výpověď u soudu podával Aleš z Dubé proto, že paní Buška nemusela být po nemoci již na živu, nebo proto, že svědectví ženy nebylo považováno za věrohodné. Koho však měla Buška na mysli, když mluvila o třech „Hombercích“ není jisto. Záhadou zůstává, proč ani konkrétně Janova otce nejmenovala a omezila se pouze na výše citované konstatování. Doložené bratry měla dva, a tak by snad do úvahy, kromě jiného, přicházela další generace dětí uvedená nížeji, které byla ale pratetou. (O tom, že by tento dokládáný dědic Jan byl nemanželským dítětem universitního rektora Jindřicha z Homberka si netroufám uvažovat v souvislosti s přísnými nábožensko-morálními zásadami tohoto ctihodného profesora, který se tak vehementně stavěl do opozice proti všem „novotám“).

Jediná hypotetická možnost, avšak bez další možnosti ověření, se nabízí pouze v tom, že Buška z Homberka měla skutečně místo dvou tři bratry. Tím třetím by mohl být Heřman z Homberka, citovaný V. V. Tomkem k roku 1386 jako majitel blíže neurčeného domu v Praze na Novém Městě a zřejmě totožný se „severočeským“ Heřmanem. Buščin synovec, později sřatý Heřman, syn Jaroslava mladšího jím být nemohl, neboť v r. 1386 byl ještě příliš malým chlapcem na to, aby mohl samostatně vlastnit dům. To je ale jediný doklad o tomto neznámém Heřmanovi. Pokud zrovna on byl tím paní Buškou myšleným „třetím Homberkem“, lze mít za to, že Jan z Homberka, pozdější lékař, byl právě jeho synem. Neboť pobyt jeho otce v Praze by chlapci umožňoval studia na Pražském vysokém učení, kde v té době profesoroval a rektoroval jejich vzdálený strýc Jindřich z Homberka.

Čtvrté doložené dítě, dcera Žofka (Žofie) se podle Mudráka stala ženou blíže neznámého nápravníka, tj. držitele drobného manského statku v Újezdě u Rokycan. Je doložena k r. 1410 jako podací vrchnost v mešenském kostele. Je zajímavé, že je v tomto roce uvedena jako „urozená panna“, rovněž tak rok na to spolu se sestrou Hercií. Sezením byla po starším sourozenci Jaroslavovi na Štáhlavech. Zdá se, že Žofka ve své době rozhodně nepatřila k nejmladším nevěstám a manželství uzavírala jako zralá a nepřiliš majetná urozená žena. Kdo byl oním nápravníkem nelze s určitostí zjistit. Počátkem 15. století bylo v dnešním Újezdě u Rokycan několik drobných statků: jeden patřil arcibiskupovi k městu, na druhém byla náprava a jedno vладыčí zboží patřilo Janovi ze Žďáru (tvrz u Blovic) erbu berana. Nápravníci byli dva, jakýsi Martin, nejspíše člověk neurozený, a nápravník jménem Třetí, zřejmě taktéž plebejec. Všechny tyto drobné části připadly dle A. Sedláčka později městu Rokycanům (po r. 1453, kdy je naposledy doložen Jan ze Žďáru, stejnojmenný syn výše zmíněného vладыky).

Konečně pátým doloženým dítětem a nejmladší dcerou byla Hercie, řečená Herka, uvedená svědkem Mudrákem a v r. 1411 na konfirmaci mešenského faráře Vintýře z Přestavlku. Tato se údajně provdala za „jednoho koláře do Plzně“. Těžko uvěřit, že by se urozená panna panského původu vdala za řadového plzeňského měšťana, avšak vzhledem k chudobě homberských dědiček možno i tento citát připustit. Sňatek jí dozajista umožnil bratr Jan. To je také poslední zpráva o nejmladší Jaroslavově dceři.

Zda tyto dvě poslední dcery Jaroslava staršího z Homberka pocházely ze stejného manželství jako ostatní děti, Jaroslav, Jan či Buška, nelze určit, ale se zřetelem k jejich nízkorodému provdání lze uvažovat, že tomu tak nebylo. Ani poslední, domnělý dědic Jan se na tyto příbuzné tety neobrátil, ač ještě Žofka mohla být dle Mudrákovy svědecké výpovědi naživu. Obrátil se pouze na tetu Bušku, která byla provdána, nepochybně ještě za života bratra Jaroslava mladšího, „za syna Holovúsova do Suchdola“. Tímto „Holovúsem“ je míněn Oldřich z Holovous, později ze Suchdola, který je doložen v r. 1395 jako podací pán kostela v dnes zaniklé vsi Prusínech u Neolov, kdy věnoval plat na vydržování oltářníka pro oltář sv. Kateřiny. Pocházel z Holovous u Kožlan (zde je zmiňován v l. 1388 - 1406), které prodala jeho dcera a Buščina švagrová Markéta z Mlékovid v r. 1447 Dobeši z Modřejovic. Od r. 1406 sídlil na Suchdole, vsi blízko Blovic, zaniklé během husitských válek. (Tato ves byla zřejmě pronajatým zbožím nepomuckého kláštera).

Jednalo se zřejmě o Oldřichova syna Zdeboru, jemuž 17. prosince 1383 určil otec Oldřich poručníka, tehdy ještě žijícího Habarta z Dubnice. Proč tak učinil za svého plného života není známo. Tento Zdebor byl tedy asi Buščiným manželem. Jeho otec Oldřich je pak ještě připomínán 15. února 1410, kdy se spolu se svým vzdáleným příbuzným (skrze Barboru z Homberka) Petrem Chlulkem z Korna domáhal odúmrti na vsi Jměňanech na Berounsku. Odúmrtí ale obdržel Petr Chlumecký a Jan řečený House z Újezda k vyšehradskému lenu.

Jaroslav starší, původem ze Štěňovic, zemřel tedy mezi léty 1380 - 1389, přesněji zřejmě mezi r. 1380 - 1383, kdy po Čechách řádila silná morová nákaza. Např. v nepomuckém klášteře natolik zdecimovala zde žijící cisterciáky, že posledních 6 bratří mnichů uteklo do klášterů v Německu. Zřejmě i Jaroslav, letitý kmet, této nákaze podlehl, jako mnoho jiných.

Druhým „starým pánem“ byl Bleh (neboli Blahuta), mladší bratr Jaroslava staršího a čtvrtý syn Jaroslava Štěnovského. O něm je známo, že v r. 1368 adresoval své manželce Jitce zápis věna na třetině hradu Homberka a jeho příslušenství: třetině vsí Příkosic, Vísek a Srnic, lesu u Lubojedech, a to s přívolením obou svých bratří - Jaroslava a Ješka. Zdá se, že ani on trvale nesídlil na Homberce, nýbrž na tvrzi v Nezvěsticích, jejichž díl vlastnil. V berním rejstříku plzeňského kraje je v r. 1379 uveden jako majitel části vsi „spolu s bratrem“. („Nezviesticz plurium. Pars Blahuti cum fratre. VI quarte et II arature libere. Pars Zdenkonis aratura libera). I A. Sedláček o Nezvěsticích píše, že zde bylo několik částí a ves byla rozdělena na drobnější statky. Na dalším z těchto statků sídlil jakýsi Zdeněk, snad příští poručník homberských

sírotků, Zdeněk z Čičova (nazývaný později „Štáhlavcem ze Štáhlavic“), uváděný v r. 1416 v konfirmačních knihách při podacím mešenského kostela.

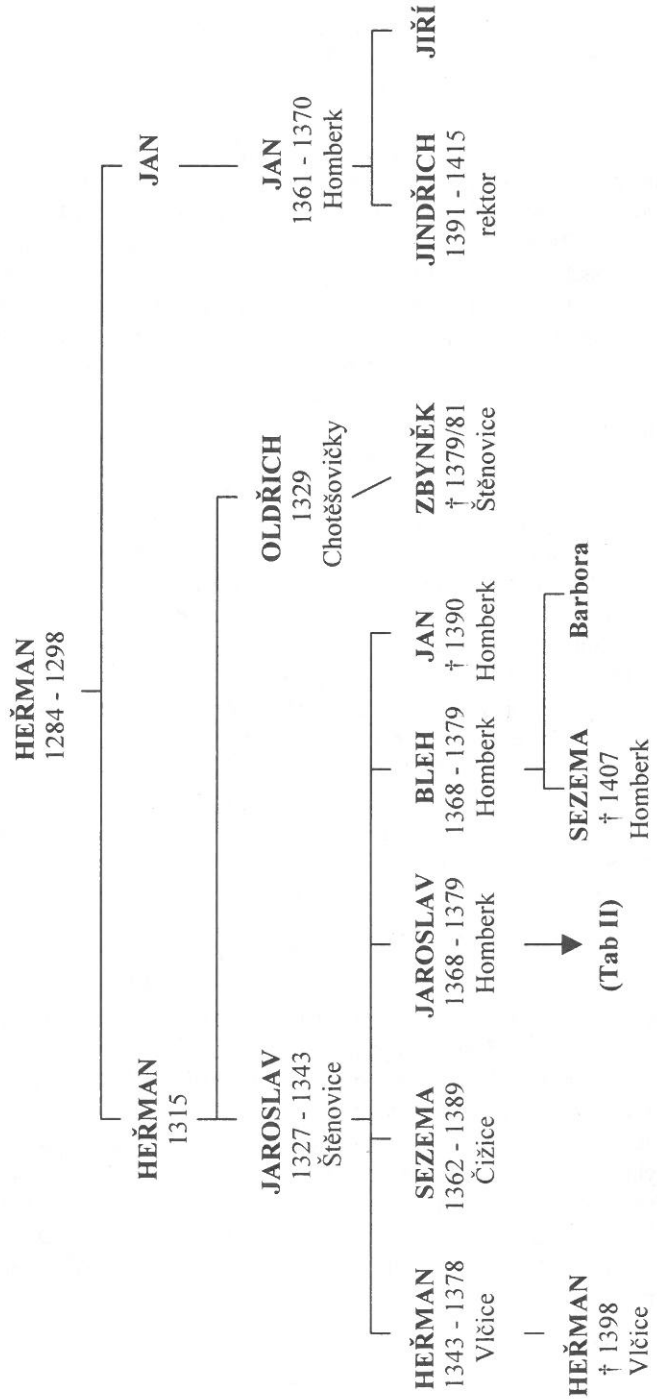
Bleh měl dvě děti. Prvním byl syn Sezema, kterého nechal stít velitel králova vojska, jež od podzimu 1406 do jara 1407 Homberk obléhalo, Jan z Lestkova. Vše nasvědčuje tomu, že královské vojsko se skládalo pouze z několika vojáků bez jakékoliv obléhací techniky a další vojenské výbavy nutné k dobývání pevností a omezilo se pouze na „vyležení“ okolních homerských vesnic. Tím si zajistilo snadné živobytí během zimních měsíců bez sebemenší námahy. (Jan z Lestkova byl tehdy purkrabím na královském hradě Žebráce a majitelem vsi a tvrze Mníšku pod Brdy, které dostal od krále Václava IV. proto, aby v Podbrdsku pro velké loupežení na přístupových cestách k Praze udržoval pořádek. Musel však vyhovovat i požadavkům čtyřčlenné skupiny de facto vládnoucích pánů, kteří někdejší královny „milce“ systematicky odklízeli z cesty. Jan z Lestkova byl ženat s Annou z Valdeka). Jakési „vyležovací“ příměří snad bylo udržováno také na přímlovu královna komorníka „Hájka“, kterým nemusel být nikdo jiný, nežli Jan řečený Hájek z Homberka, v r. 1406 uváděný oficiálně v této funkci.

Tato vyjádící taktika byla velmi často praktikována tam, kde se projevil nedostatek mužů ve zbrani i jejich militarií. Pod pojmem „královské vojsko“ si nemusíme v takovýchto případech představovat nějakou obrovskou armádu, ale jen posádku, sebranou z několika manů, přínaležejících v tomto případě ke hradu Žebráku, která ani nemusela mít nějaký eminentní zájem na plýtvání svých sil a byla pouze pod přímým velením králem pověřeného služebníka. Účinky takového způsobu obléhání se nemíjely kým výsledkem a majetek drobného feudála uvedeným způsobem natolik zpacifikovaly, že musel buďto kapitulovat, nebo se smířit s konečným nulovým rozpočtem svého finančního hospodaření. O tom, že by rodina zemana či rytíře na následky zmíněného postupu zemřela hladu, netřeba pochybovat.

Druhým Blehovým dítětem, o kterém se svědek Mudrák vůbec nezmiňuje, byla Barbora, jak vyplývá ze soudního projednávání dne 7. května 1407. Po Sezemově stětí se tehdy rozpoutalo první odúmrtní řízení, kdy král Václav IV. daroval své právo k podílu na Homberce dne 2. května 1407 „svému kraječi Pavlíkovi z Posutic a spižíři Hynkovi k manství Vyšehradskému“. O své pohledávky, zapsané na homerském zboží, se však také hlásili Bičen, Sezema a Závíš bratři z Vyšehořovic sezením na Sokolovicích u Berouna. Vyše těchto pohledávek činila 30 kop grošů, což prokazovali zápisem v deskách zemských. Protože Bleh zemřel dávno před tím, již před rokem 1395, kdy byl podacím pánem v Mešně uváděn jeho syn Sezema spolu s bratrancem Jaroslavem mladším, hájila v tomto řízení své pozice jeho vdova Jitka. Své věno, které měla na panství zapsané, dokazovala za pomoci veřejných notářů Petra a Václava ze Strakonic pro svou dceru Barboru, o které říká, že je „její a Blehovou vlastní dcerou“. Tato Sezemova sestra a Jitčina dcera nám vyjasňuje další vztahy, kdy se o právo k Homberku hlásil v inkriminovaném roce 1456 také Petr Chlumek. Jednalo se tedy o Barbořina syna stejnojmenného otce, který byl Barbořiným manželem. Tento starší Petr Chlumek z Korna, nikoliv z jakéhosi Chlumu, byl dle svědků Jana z Popovic

Tab I:

PÁNÍ Z HOMBERKA - POČÁTKY RODU

(dnešní část Berouna), Bartoše ze Sokolovic a Pavla Ryšky ze Žebráka přítelem a pověřeným vladařem panství Pešíka z Komárova na Komárově u Hořovic na Berounsku. Po smrti Kunaty Pešíka z Komárova v roce 1420 v Litvě u Vyšehradu spravoval spolu se svou manželkou Barborou z Homberka komárovské zboží pro Pešíkovy sirotky. Proto tam i se ženou sídlil, když jim rychtáři odváděli z držených vsí daně. Z celé situace jasně vyplývá, že tedy Blehova vdova Jitka z Homberka svůj věnný zápis na Homberce ve výši 12 kop grošů v roce 1407 obhájila a postoupila jej své dceři. Barbora toto věno po matce převedla na svého manžela Petra Chlumka z Korna, takže tento až do své smrti v r. 1432 zmíněným finančním zdrojem spolu s Barborou disponoval. (V berním rejstříku plzeňského kraje se k r. 1379 vyskytuje zpráva, která se zřejmě vztahuje k Chlumkově otci: „Sobieticz Maior, Bedrzychonis dicti Chlumek. Pactauit pro duabus marcius.“ Ze zápisu není zcela zřejmé, zda šlo o ves Soběticko, stávající kdysi na štáhlavském panství, nebo o jiné Sobětice, snad u Klatov). Proto mohl Barbořin syn Petr Chlumek mladší v r. 1456 nárokovat své právo po matce na homerské odúmrti. O dalších vsích, na kterých tuto manželé vybírali dávky, dlužno říci, že se jednalo o malé statky. Co se týče Příběnic, jedná se o Příběnice nedaleko Lubence na Podbořansku. O prodeji této vsi, resp. platu na ní, se zachovala zpráva z 22. prosince 1413: „Hanko z Krakovce a ze Šanova na dědictví svém a Jana bratra svého na Příběnicích vsi odprodal 10 kop ročního platu za 100 kop Petru Chlumkovi z Korna. Zprávce s ním Jan Hoščálek z Pšovlk“. Část Skorotína si Petr Chlumek starší vyprosil od krále po zemřelém Přečovi (alias Předotovi) ze Skorotína. O další vsi Jměňanech psáno již výše. Taktéž půl vsi Tihavy na Berounsku obdržel výprosem od krále Václava IV. k lénu vyšehradskému po zemřelé Margaretě z „Mtihavy“. Samotné Korno kolem r. 1413 v jeho majetku nebylo, neboť jako zdejší majitel se po Petrovi uvádějí Zikmund Stezka ze Sokolovic, později upálený husity na tvrzi v Obořišti na Příbramsku, a jakýsi Zikmund z Kněžic. Petr starší je ještě citován k r. 1410 jako královnin komorník (čtyři roky po „Hájkovi“ a rok před Janem Žižkou z Trocnova v této funkci).

Druhým, kdo (kromě vdovy Jitky) v r. 1407 hájil^o svůj podíl na Homberce byl Jaroslav mladší, který tvrdil, že na loupežích, pro které byl bratranec Sezema sťat, hrad obléhán a zboží zkonfiskováno, neměl žádného podílu, protože tam nebydlel. A skutečně již před odprodejem čtyř vsí Jeníkovi z Mečkova a z Předslavi se v r. 1402 vyskytuje na Štáhlavech, nikoliv na Homberce. Zřejmě i on svůj podíl uhájil, neboť koncem roku 1407 se vyskytuje jako podací pán v Mešně. Brzy nato však zemřel. Jaroslavovou první manželku snad byla Kateřina z Dražkovic, jejíž věnný podíl na vsi Dražkovicích hájil sám Jaroslav z Homberka dne 27. prosince 1393 před odúmrtním soudem proti právu krále. Byla dcerou tehdy zemřelého Racka z Dražkovic a údajně nebyla svým otcem vyvěněna. K dědictví se táhl ještě Vilém z Dražkovic. Nároky byly královskou komorou odbyty a ves obdržel královnin komorník Otík řečený Škvára ze Štědré (zaniklá ves u Domažlic). Tak usuzoval i V. Davídek ve své knize o Spálenopoříčsku, když tvrdil, že Kateřina byla Jaroslavovou manželkou, ač to jinak prameny doložit nelze.

Druhou manželkou údajně byla Žofka ze Zbynic, citovaná na svém věnu v Mešně a v Lomu (zaniklá ves u Přeštic?) před r. 1454. O této Žofce jiné zmínky nenalézám.

Na Jaroslavově podílu panství zůstali nezletilí dědicové. Je možné, že šlo o děti Jana, který se vrátil z Německa, nebo přímo o děti Jaroslavovy z jeho dalšího manželství. O nich dále níže.

Třetím z bratrů „starých pánů“ a pátým synem Jaroslava Štěnovského byl „Ješek neženatý“. Ten se nám promítá pouze v r. 1378 při podacím mešenského kostela sám třetí spolu s bratry. Zdá se, že jeho podílem byly „Stiahlaw minori“, mezi léty 1380 - 1390 součást homerského panství. Seděl na malé tvrzi a k jeho nešťastné vraždě došlo zřejmě v roce 1390 o posvěcení v Trokavci. K tomuto závěru lze dospět po srovnání všech dostupných údajů pro danou lokalitu (po odprodeji jakýmsi Hospřidem zde jmenovaným v r. 1379), kdy je k 6. květnu 1390 vázána zpráva: „In villa Sczahlaw minori Jan decessit. Litera proclam. in Pilznam in die s. Johannis ante portam latinam. Welisslaw de Sczahlaw nomine Anne uxoris sue defendit indivisione per testes. Tiawak recepit; Drslai de Jawor X ß gr.; kněz Kuneš, prefatus coram beneficiariis curie regalis.“

Situaci jen trochu komplikuje skutečnost, že se k tomuto zboží hlásil Velislav ze Štáhlav, manžel paní Anny. Tato Anna mohla být případně sestrou bratří z Homberka a na Ješkově podílu měla zapsané věno. Mohla být také jeho jedinou dcerou, ovšem to by odporovalo zprávě, že Ješek nebyl ženatý. Také mohla být jeho věritelkou. Nic není vyloučeno, bereme-li v potaz Mudrákovu věrohodnost. Štáhlavice tedy obdržel Václav Ťavák ze Švamberka, který sídlil na Těnovicích a v r. 1409 se rovněž dostal do konfliktu s králem Václavem IV. (Václav Ťavák ze Švamberka pocházel z Ejpovic a byl prostředním synem Ctibora ze Švamberka, jenž Ejpovice držel v roce 1379. Měl ještě staršího bratra Beneše, který zemřel před r. 1408, a mladšího bratra Jindřicha, řečeného Labuť, sezením na Ejpovicích v roce 1414). Byl také v královských službách, již v r. 1378 byl purkrabím na hradě Kuglveidu v jižních Čechách, mezi Křemžím a Prachaticemi. V době rozepří krále Václava IV. s arcibiskupem Janem z Jenštejna učinil Václav Ťavák pro krále arcibiskupovi zlomyslnost a zajal mu nějaký dobytek, který pak hnal do ohrady na Kuglveid, dnešní Kuklov. Na Kuglveidu seděl do 3. srpna 1395, kdy bylo toto královo zboží dobyté Jindřichem z Rožmberka.

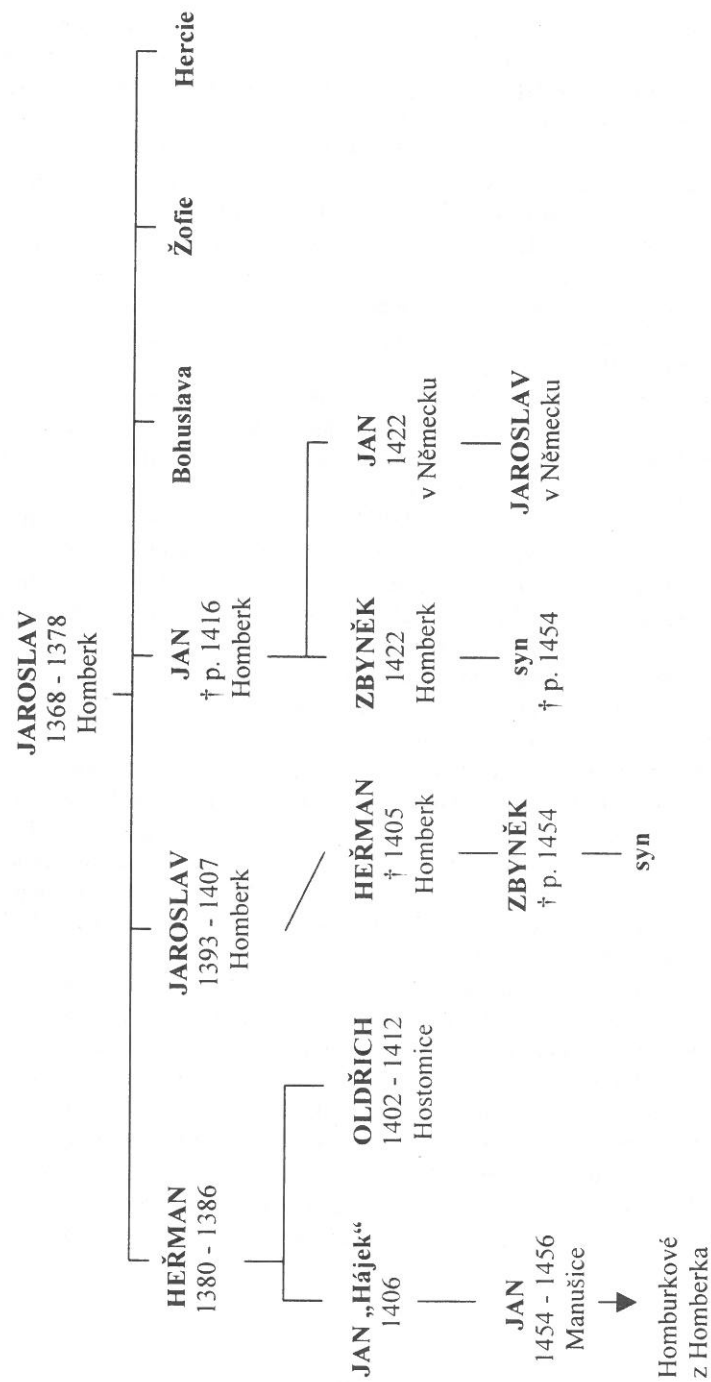
O posledním z Mudrákem citovaných pánů, zavražděném Jiříkovi, lze zcela hypoteticky uvažovat (v podstatě ovšem pouze s ohledem na křestní jméno) jako o majiteli jedné části (s jedním vodním kolem) velkého tříkolového mlýna ve Štáhlavech, který byl jinak majetkem Rožmberků jako příslušenství panství vlčejnského. Zpráva je součástí dokumentu z roku 1377. (Dle A. Sedláčka byl mlýn později majetkem Pavla Korky z Korkyně.)

Je případné, že tímto způsobem mohly být položeny základy, respektive rozšířeny hranice nemovitého majetku rodu Homberků ve zdejší rozlehlé vsi. „Mlynář“ Jiřík mohl takto představovat nežádoucí konkurenci rokycanských rybářů, neboť sám využíval vodního zdroje řeky Úhlavy, nejspíše plné ryb. Jeho neslavný konec byl již zmíněn.

Po r. 1411 se tedy ujal dědictví Jan z Homberka, který byl povolán nazpět po dlouhém pobytu v Německu. Ani ten svého bratra Jaroslava nepřežil nijak dlouho. Stačil jen provdat obě mladší sestry a někdy před r. 1416 zemřel. K roku 1416 je totiž podacím pánem mešenského kostela v zastoupení homerských sirotek citován v konfirmačních knihách Zdeněk z Čičova, jako jejich poručník. Zdali těmito sirotky byli myšleni pozdější podací páni z r. 1422 Zbyněk a Jan z Homberka, není zřejmé. Ani není zcela jasné, zda šlo o syny Janovi, nebo o syny jeho bratra Jaroslava z jeho dalšího manželství. Že by šlo o děti synovce Heřmana se nezdá pravděpodobné, neboť svědkem Mudrákem dokládáný syn Heřmana byl pouze jeden, a to Zbyněk. Ten si ovšem po sřátém otci příliš nároků činit nemohl. Bohužel ani nevíme, zda nějaké potomky nezanechal rovněž sřatý Sezema z Homberka, ani jestli byl vůbec ženat, přestože ani jeho případní dědici by moc šancí neměli. Pokud by se jednalo o syny Janovy, které mohl přivést s sebou z Německa, kde se zajisté předtím oženil, je třeba uvažovat o tom, že tito byli nuceni vyplatit všechny věřitele táhnoucí se k homerskému zboží. Zbyněk a Jan z Homberka jsou uváděni k r. 1422 jako podací páni v Mešně. Museli tedy již v tomto roce splňovat podmínky dospělosti (tedy přinejmenším 14 let). A. Sedláček píše, že v r. 1422 nebyl mladý Jan asi v Čechách. Lze usoudit, že na rodovém panství zůstal pouze jeho starší bratr Zbyněk, který se dal do služeb Přibíka z Klenové. Jan rovněž odjel do Německa jako jeho otec a snad se ještě kolem roku 1424 i později několikrát vrátil, aby zjistil, jak se situace v Čechách vyvíjí. Jinak by jej další svědkové, svědčící pro Fridricha z Donína v letech 1454 - 1456, vůbec neznali. Jednalo se o tyto svědky: Boreš z Oseka a na Brozanech, který byl dne 15. dubna 1415 jmenován králem Václavem IV. spolu s Janem z Lestkova a Bohuslavem ze Švamberka správcem kraje plzeňského, „aby pečovali o pokoj v kraji“, a Hynek ze Štáhlav jako poslední svědek. Rovněž tak by tito svědkové nevěděli, že homersští dědicové byli dva, že Jan byl Zbyňkův bratr, a že má syna Jaroslava, žijícího snad kdesi v Německu. Syn tohoto posledního průkazného Zbyňka snad údajně vyrůstal u mocného příbuzného, nejspíše na Hazmburku u bezdětného pana Zbyňka z Hazmburka, v jehož službách jako mladičkový panoše zemřel.

K r. 1411 se váže zpráva, kterou publikoval V.V. Tomek ve svém Dějepise města Prahy a která zní: „Alžběta, vdova po Mikuláši z Posenpachu, který zemřel 1411, po něm držela dědičnou krčmu ve Vršovicích (dnešní Praha 10) s podacím právem k tamnějšímu kostelu. Ovdověla bezdětná a byla dcerou kramáře Velfla. Po manželově smrti vlastnila ještě jeho dům v Praze, Celetné ulici, řečený „U vrše“ (čp.561b). Po smrti manžela Mikuláše se zasnoubila s doktorem lékařství Janem z Homberka“. (Tato, nejspíše sličná, mladá vdova, která pozůstala po svém starém manželu, pocházela z jednoho z nejbohatších pražských patricijských rodů. Rovněž její manžel Mikuláš Posenpach byl velmi bohat, neboť v r. 1407 si mohl dovolit věnovat jeden ze svých domů pro ústav „bekyň“ - sdružení nábožných žen, pečujících o nemocné). Že by byl tímto Janem míněn Jan, čerstvě se navrátilivší z dlouhodobého pobytu v Německu, se nejvíce jako příliš pravděpodobné. Nabízí se spíše teorie, že šlo skutečně o dalšího Jana, syna jinak neznámého Heřmana, uváděného v r. 1386 v Praze.

Tab II:
PÁNI Z HOMBERKA - DOKONČENÍ

Právě stejnojmenný syn tohoto lékaře Jan, promítající se nám v letech 1454 - 1456 jako uchazeč o rodové dědictví v odúmrtí po svých příbuzných, mohl navštívit nemocnou paní Bušku, svou (pra)tetu a žádat o její svědectví před svým přítelem, panem Alešem Berkou z Dubé.

Janovi svědkové byli tito: shora uvedený Aleš Berka z Dubé a ze Zakšiny (syn Václava z Dubé), Příbík z Jasanice, Bohuněk ze Stránova a Čeněk ze Zaloňova. Z této sestavy lze vyvodit, že jeho otec Jan z Homberka - lékař byl členem dvorského okruhu, kde mu byla dána zmíněná přezdívka Hájek. Byl to tedy pravděpodobně on, kdo je k r. 1406 uváděn jako komorník královny, zrovna tak, jako jeho příbuzný Petr Chlumecký o čtyři roky později. Jeho syn Jan nejmladší sám přiznává, že „byl vychován mimo krajinu Homberskou“. Jednalo se tedy o výchovu u Jana Černína z Černína (nikoliv jakéhosi Černína „z Chudenic“), který ač syn katolika Petra Černína, přidal se ze ziskuchtivosti a vzhledem k současné politické situaci k východočeskému bratrstvu Sirotků a v r. 1427 byl jedním z hejtmanů, velících na výpravě do Saska. (Tam husité pobrali obrovské množství kořisti). Později se Jan čili Ješek Černín z Černína stal mělnickým purkrabím královny Barbory Celské, manželky císaře Zikmunda, od níž obdržel některé vsi v okolí Mělníka. V bitvě u Lipan bojoval na straně panské jednoty jako „ředitel vozové hradby“. Naposled je připomínán v r. 1437 na Žitviciích a Hradištku ve východních Čechách, odkud pocházel z dnes zaniklé tvrže Černína. (A. Sedláček na rozdíl od jiných uvádí, že tito Černínové měli ve štítě rybu - úhoře, „na způsob podkovy ztočeného“. Ottův slovník naučný uvádí znamení třmene jako měli páni z Vizmburka aj.). Tento Jan Černín zřejmě jako další z přátel lékaře Jana převzal jeho malého synka, rovněž Jana, do výchovy. Čeněk ze Zaloňova, synovec Černínův a další svědek Jana Homberka, byl tedy jeho vrstevníkem. Citovaný Aleš Berka z Dubé a ze Zakšiny (dnes zaniklého hrádka Zakšín nedaleko Dubé na Českolipsku) byl zřejmě levobočkem Václava z Dubé, neboť měl zcela jiný erb, nežli ostatní Berkové z Dubé, a to: „na štítě medvěd procházející na kopečku mezi dvěma lípami v přirozených barvách“, nicméně uznáván za právoplatného Václavova potomka. Aleš Berka z Dubé a ze Zakšiny seděl v r. 1454 na Kuříchvodách, které si od krále vyprosil po svých zemřelých příbuzných, mnohem pohodlnější to tvrzi, nežli byl starý skalní hrádek Zakšín.

Třetí svědek Bohuněk ze Stránova, ležícího nedaleko Benátek nad Jizerou, se po Stránově psal od r. 1426. Pocházel tedy tito svědkové ze severočeského a východočeského kraje. Je to pochopitelné, neboť Jan z Homberka nejmladší je uváděn jako majitel dvora v Manušicích u České Lípy, který získal před rokem 1454, snad po Hanuši Švábovi z Manušic, odjinud z Jítky, který je na Manušicích doložen v r. 1407.

Jan v té době zřejmě nemohl plně šlechtictví a příslušnost k rodu pánů z Homberka doložit, vzhledem k povolání svého otce a měšťanskému původu matky Alžběty Velflové, která nevlastnila průkazné dokumenty. Jan z Homberka, jehož otcem byl Jan řečený Hájek, tedy u soudu neuspěl, neboť nedoložil věrohodné listiny ke svému dědičskému nároku na homberské dědictví.

Rod Homberků však tímto Janem z Homberka nevymřel. V letech 1402 - 1412 je ještě citován na pronajatém církevním zboží doksanského kláštera okolo tvrze v Hostomicích, okr. Litoměřice, Oldřich z Homberka, snad syn „severočeského“ Heřmana a tedy s největší pravděpodobností bratr Jana Hájka. O jeho dědicích není známo nic. Ani se nezdá, že by zanechal nějaké potomky, neboť na Hostomicích po něm sídlil Vilém z Valdeka.

Přesto se nám potomci Jana nejmladšího z Homberka objevují. Ačkoliv byli chudí, přesto byli současnou nobilitou počítáni k panskému stavu.

Pokračování rodu v 16. století

První z nich byl Oldřich z Homberka. Ten se objevuje 22. dubna 1519 jako svědek, dožadovaný Kunátem Vlkem z Kvítkova proti Janu Tetaurovi z Tetova. Dále k 29. dubnu - 7. květnu 1519, kdy jej poháněli k soudu bratři Petr, Zikmund, Kryštof a Jan Venclíkové z Vrchovišť o předání listin na zástavu vyplácených peněz z kutnohorské urbury. Téhož roku, dne 9. července se přihodilo následující, z čehož rovněž povstala soudní rozepře:

„Pan Voldřich Hombergk z Homberku pohání Jana Zléhokněze z Velikého Lipna. Viniti ho chce z pychu a pro ten pych z 10-ti kop grošů českých, že jest přišel do dvora JMti, tu kdež týž pan Voldřich Humburk bydlí, časem večerním s řečmi divnými a jda zase lál, a když mu pacholek páně Voldřichův přimlouval, tehdy naň dobyl tesáku, a paní Markéta Hombergková zachlyštila vrátce malé, neb by byl pacholka téhož pana Voldřicha sekl neb zabil, a on Jan Zlejkněz počal sekati ty dvěře tesákem pychu.“ (Již v tomto zápise se začíná objevovat nedůkladné zapisování jmen, se kterým se setkáváme v dalších stoletích a které mnohdy jméno dotčené osoby mohlo dokonale zkomolit. V tomto případě písař libovolně zaměňoval „o“ a „u“, taktéž „k“ a „g“ ve jméně Oldřicha z Homberka).

Rovněž Oldřichova manželka Markéta byla dožadována ke svědectví 15. května téhož roku: „Kateřina z Červených Otradovic obsilá Markétu Humburkovú z Chřenovic proti Jiříkovi Svadlovi z Otradovic k svědomí.“ Šlo tedy o Markétu Názovou, jejíž bohatý měšťanský rod pocházel z Kutné Hory a jeden z předků, Kunrát Náz, koupil v r. 1418 hrad Chřenovice u Ledče nad Sázavou i s panstvím.

Tito manželé snad drželi nedlouho před tím v r. 1513 Žabonosy nedaleko Plaňan na Kouřimsku. Tomu by nasvědčovala zpráva o soudním projednávání jiného případu: „13. července 1513 na Hradeníně. Albert Amcha z Borovnice píše o zloději trávy, kde žaluje na Matějčička ze Žabonos, poddaného pánů Humburků, který onu trávu kradl.“

Ještě před tím, dne 2. května 1501 dostal Oldřich od krále listem daným v Budíně následující milost: „Item dán jest frystungk slovutnému Voldřichovi Humburkovi a Jiříkovi ze Sušice s jinými kverky, aby zlata aneb stříbra 1/2 druhé, nebo dvě a ve třech mílech vokoło Prahy hledati mohli, poplatky za 5 let nedávající.“

V r. 1530 již Oldřich naživu nebyl, neboť k tomuto datu se na sv. Matěje uvádí: „... co se týče dvoru, řeč. „královský“ na Starém městě pražském, aby Václav

Robmháp, který jej drží zápisem krále Vladislava, kdysi pro Oldřicha Humburka ...“
Tento dům Oldřich držel z titulu funkce nejvyššího vrátného, kterou vykonával v letech 1506 - 1520.

Bezpochyby byl jeho synem či synovcem Jan Humburk z Homberka, který koupil v r. 1574 dvůr v Humburcích u Nového Bydžova od Jakuba Patočky za 250 kop. Tento Jan nám zanechal svou závěť v Novobydžovské gruntovní knize Libris nuptialium v tomto znění: „L. 1575 činí pan Jan Humburk z Homberka poslední své pořizení, v němž dvůr svůj na předměstí v Novém Bydžově poroučí panu Adamovi Šturmovi z Hrouče, hofrychtěři v království českém, však žádá, aby z toho vynaloženo bylo na to, aby v kostele bydžovském podle manželky své odpočíval. Poručníky kšaftu učinil p. Viléma z Roznberka a na Č. Krumlově a rytíře Michala Španovského z Lisova a na Pacově, podkomořího císařovny.“

Tento Jan byl tedy ve službách Viléma z Rožmberka, kde jej zachycuje i kronikář posledních Rožmberků, Viléma a Petra Voka, Václav Březan. Praví, že jeho pán Vilém z Rožmberka vypravil v r. 1557 poselstvo do Plavna (něm. Plauen) v Německu, které mělo řešit známý spor pánů z Rožmberka o přednostní „sedání po králově pravici“, který vedli s knížaty z Plavna. Jan byl do tohoto poselstva určen jako zástupce starobylého panského rodu k dosvědčení přednosti pánů z Rožmberka v uvedené kauze.

Z genealogie zaniklých panských rodů od R. Procházky však pochází ještě jiná zajímavá zpráva: „Čtvrté dítě Wolfganga z Rogendorfu, které měl s manželkou Elisabeth von Liechtenstein – Vilém II. z Rogendorfu se oženil před rokem 1559 s Annou z Homberka, dcerou Jiřího z Homberka, aby získal inkolát v Čechách. To se splnilo v r. 1559. Vilém s Annou měli tři děti, a to Jiřího Ehrenreicha z Rogendorfu (ten měl syna Kašpara II. z Rogendorfu spolu s Johankou z Drnovic a na Dolních Kounicích), Kristinu, později manželku Hynka staršího Bruntálského z Vrbna a Jana Viléma z Rogendorfu (jeho manželkou byla Margareta z Herbersteinu).“

Tím by tedy byla zároveň prokázána skrze Annu, sestru naposled jmenovaného Jana Homberka a na Humburcích, rodová příbuznost s rodinou Rogendorfů, a následně skrze matku Vilémovu a Petrovu z Rožmberka, paní Annu z Rogendorfu, i s rodem Rožmberků. Propočtem lze usoudit, že Jan a Anna z Homberka byli dětmi Jiřího z Homberka a tento snad bratrem krále nejvyššího vrátného Oldřicha z Homberka. Kam by se dal zařadit Radslav z Homberka, citovaný k r. 1534 v Ottově slovníku naučném, není známo, pokud se chybným přepisem jména nejedná o výše uvedeného Jiřího.

Tito poslední potomci rodu se díky církevním reformám ve své době spolu s ostatní protestantskou šlechtou vysídlili z Čech, ač se nedá vyloučit, že posloupnost, která mohla zůstat v Čechách, v českých větvích, sklesla na úroveň selských obyvatel a přežívá do dneška. Některé indicie tomu nasvědčují a mohou být předmětem dalšího rodopisného bádání. Každopádně považují článek o Homberku a o pánech z Homberka za dosti průkazný k tomu, aby vyvrátil tvrzení A. Sedláčka o tom, že rod polovinou 15. století nejspíše vymřel.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA:

- Archiv český, 39 svazků, Praha 1840 - 1944
Bělohávek, Miloslav, a kolektiv: Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV., Praha 1985
Berní rula 2. Popis Čech z roku 1654, Praha 1954
Davídek, Václav: Naše Spálenopoříčísko, 3 svazky, Praha 1935 - 1948
Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379, Praha 1876
Graus, František: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II., Praha 1957
Hobzek, Josef: Kláštery v českých zemích, Praha 1987
Kašpar, Josef: Šlechtičtí rodové v Novém Bydžově. Památky archeologické a místopisné XXI, 1904 - 1905
Libri confirmationum, 4 svazky (Liber I- VI), Praha 1867 - 1883
Lüssner, Mauric: Archeologické zápisky z Plzeňska. Památky archeologické a místopisné II, 1857
Menclová, Dobroslava: České hrady I, Praha 1972
Novobilský, Milan - Rožmberský, Petr: Hrad Homberk, homberské panství a páni z Homberka. Castellologica bohemica 5, 1996
Ottův slovník naučný XI., Praha 1897
Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha 1908
Pozůstatky desk zemských Království českého roku 1541 pohofelých, 2 díly, Praha 1870 - 1872
Profous, Antonín: Místní jména v Čechách, 4 svazky, Praha 1951 - 1960
Procházka Freiherr von, Roman: Handbuch der erschlossenen böhmischen Herrenfamilien, Neustadt an der Aisch 1973
Roubík, František: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách, Praha 1959
Sedláček, August: Hrad, zámky a tvrze království českého, 15 dílů, Praha 1882 - 1927
Sedláček, August: Místopisný slovník historický království českého, Praha 1908
Spěváček, Jiří: Král diplomat, Praha 1982
Spěváček, Jiří: Václav IV., Praha 1986
Tadra, František: Pokonice. Památky archeologické a místopisné XII, 1882 - 1884
Tomek, Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy, 11 dílů, Praha 1871 - 1897
Zilynskyj, Bohdan: Zápisy o činnosti nižší šlechty v době druhého zajetí Václava IV. z novoměstské knihy útrpných vyznání. Documenta Pragensia I, 1980
Zilynskyj, Bohdan: Zápisy novoměstské knihy útrpných vyznání o trestné činnosti na Novém Městě v roce 1402. Documenta Pragensia II, 1981

Souhrn

Páni z Homberka

Nepopíratelně se rozrod erbu svini hlavy, jehož původ je odvozován od bájného Bivoje, manžela kněžny Kazi, honosil mnoha vynikajícími muži. Nalezneme mezi nimi válečníky, diplomaty i duchovní. Tak jako mnoho jiných, i tzv. Buzici se rozdělili do mnoha větví, z nichž některé žily na výsluní a v přepychu, jiné zchudly a jejich příslušníci přežívali na svých drobných sídlech téměř jako sedláci, byť osobně svobodní a urození. Právě k těm druhým se řadí páni z Homberka, do jejichž spletité genealogie se snaží vnést světlo tento článek. Ačkoli při projednávání odúmrti v roce 1456 bylo konstatováno, že rod vymřel, ve skutečnosti se jeho příslušníci připomínají ještě koncem 16. století a není zcela vyloučeno, že zcela zapomenuti přežili ještě mnohem déle.

Zusammenfassung

Die Herren von Homberk

Unbestreitlich prahlt sich die Stammfolge des Bachehauptwappens, dessen Abstammung von dem mythischen Bivoj abgeleitet wird, mit vielen hervorragenden Männern. Unter ihnen finden wir die Krieger, Diplomaten und auch Geistliche. So wie viele andere auch die sogenannten Buzici trennten sich in viele Zweigen, von welcher einige auf der Sonnenseite und Luxus lebten, andere wurden arm und ihre Angehörige überlebten an kleinen Siedlungen fast wie Bauern, wenn doch persönlich frei und hochgeboren. Eben zu diesen reihen sich die Herren von Homberk, zur welchen komplizierten Genealogie sich dieses Artikel das Licht einzubringen bemüht. Obwohl bei der Verhandlung des Heimfalles im Jahre 1456 konstantiert war, dass der Stamm ausgestorben ist, tatsächlich sind die Angehörigen noch gegen Ende des 16. Jhdts erinnert und es ist nicht ausgeschlossen, dass sie ganz vergessen noch viel länger überlebten.

Summary

The Lords of Homberk

Undisputably the lineage of the sowhead coat-of-arms, derived from the mythical Bivoj, boasts of many excellent men. Among them are warriors, diplomats, even clergy. Like many others, also so called Buzici had been divided in many branches, some living in sunshine and luxury, others became poor, surviving on their minute seats, nearly like peasants, even though personally free and high-born. Exactly to these are ranked the Lords of Homberk and their complicated genealogy should be clarified by this article. When settling the escheat in 1456 it was stated that the house became extinct, in reality its members are noticed up to the end of the 16th century and even when totally forgotten, their further existence cannot be excluded.

Zemský písař Štěpán z Tetína, jeho původ a potomstvo

Mgr. Marek Starý

21. června 1305 zemřel v Praze král Václav II., předposlední Přemyslovec na českém trůně. Vlady se po něm ujal jeho jediný žijící legitimní syn Václav III., jehož násilný skon o rok později otevřel cestu na trůn zahraničním dynastiím. Kromě něj však Václav II. zanechal i větši množství levobočků, vydávajících svědectví o jeho sexuální naruživosti, poněkud nečekané u panovníka, jenž, dáme-li věru soudobému kronikáři, nebyl schopen uzvednout rytířský meč, hrozil se koček a jejich mňoukání, zavíral se před bouřkou do skříně a vynikal okázalou zbožností¹⁾.

Prameny nám pohříchu zachovaly jen velmi fragmentární výčet Václavových mimomanželských potomků. Jedinými, kteří se vynořili z přítmi historické anonymity, byli pustiměřská abatýše Eliška²⁾ a její bratr Jan řečený Volek, kanovník a od roku 1311 probošt vyšehradský, který z iniciativy markraběte Karla usedl 27. března 1334 na olomoucký biskupský stolec jako Jan VII. a zemřel 27. září 1351³⁾. Právě jeho prostřednictvím je však možno vystopovat ještě jednu osobnost, která měla k přemyslovské dynastii geneticky blízko. 24. června 1321 založil "Stephanus de Tetin, nepos Johannis, praepositi Wyssegradensis ecclesiae, cancellarii regni Bohemie" emfyteutickým právem vsi Dušníky, Dubenec, Rosovice, Kytín, Dobříš, Knín a Libčice a tento nadmíru velkorysý zakladatelský počín osvědčil dvěma listinami, vydanými na jeho sídelním hradě Tetíně⁴⁾. Témuž Štěpánovi z Tetína zastavil probošt Jan 10. listopadu 1326 na deset let ves a tvrz Tatce, přičemž ho v příslušné listině nazývá „nepotem nostrum“⁵⁾.

Latinské podstatné jméno „nepos“ má v češtině tři ekvivalenty. Jedná se o výrazy „vnuk“, „synovec“ a do třetice poměrně široký termín „příbuzný“. Je zcela očividné, že význam prvý není v tomto případě použitelný. I kdybychom pominuli fakt, že církevní hodnostáři se formálně nemohli stát ascendenty, stále ještě zůstávají faktory biologické a jejich řeč je naprosto jasná. V roce 1311 již dospělý Jan Volek se jako syn krále Václava II. musel narodit v dosti úzkém časovém rozmezí kolem roku 1290 a je nemyšlitelné, že by mohl mít v roce 1326 dospělého vnuka. Na základě této logické, nicméně, jak se níže ukáže, ne zcela dotažené úvahy dospěl fenomenální šlechtický genealog August Sedláček, k závěru, že byl notář Štěpán synovcem Jana Volka. Z opakujících se zmínek o pokrevním příbuzenství s Přemyslovcí přitom vyplývá, že podle Sedláčka byl Štěpán potomkem jiného, blíže neznámého nemanželského dítěte Václava II.⁶⁾

Poněkud odlišně je otázka Štěpánova původu řešena v prvním díle Českomoravské heraldiky, na jehož vydání se Sedláček podílel. Zde autoři dospěli k závěru, že páni z Tetína pocházeli původně ze středočeských Makotřas, což dokládají skutečností, že Štěpánův stejnojmenný syn držel v Makotřasích dědičný majetek. O příbuzenství s Přemyslovcí se tu již nic nepíše⁷⁾.

Na tyto závěry navázal ve svém článku o Janu Volkovi Ivo Hlobil. Zopakoval tezi o makotřaském původu pánů z Tetína a odmítl jejich genetickou vazbu na přemyslovskou dynastii: ohledně Štěpánova příbuzenství s Janem Volkem se mu jako nejpravděpodobnější jevila varianta, podle níž matka Jana Volka, milenka Václava II., byla provdána za neznámého děda Štěpána z Tetína a některý z jejich potomků, polorodý bratr pozdějšího olomouckého biskupa, byl rodičem Štěpánovým⁸⁾.

Tato konstrukce, jakkoli na první pohled logicky ucelená, však skrývá několik povážlivých slabín. Předně je třeba pozastavit se u tvrzení, že páni z Tetína pocházeli původně z Makotřas. Oporou k tomuto tvrzení byla Kolářovi se Sedláčkem zřejmě listina z 21. července 1356, kterou Štěpán, kanovník pražský a zemský notář, a jeho bratr Ješek, používající v tomto případě predikátu "z Makotřas" prodali pražskému měšťanu Zejdlinovi plat na Zlíchově a Makotřasích⁹⁾. Zároveň tito Štěpánovi synové vykonávali podací právo v blízkých Lidicích¹⁰⁾. Ve skutečnosti však tyto argumenty neznamenají mnoho, ba téměř vůbec nic. Z listiny totiž v žádném případě nevyplyvá, že by držba Makotřas měla nějaký dlouhodobý charakter; majetek Štěpánových synů byl značně roztroušený a dosti často se jeho objem měnil. V závislosti na tom se vyvíjel i Janův predikát: psal se postupně podle Tetína, Makotřas a Zlíchova a teprve po získání hradu Ronovce ve východních Čechách začal v písemných pramenech vystupovat stabilně jako Jan z Ronovce. Těžko lze tedy z ojedinělého použití přídomku "z Makotřas" sprádat úvahy o tom, že by se v něm odrážela nějaká rodová tradice. Stejně tak z podacího práva v lidickém kostele nelze vyvozovat nic víc, než že měli bratři v jejich okolí nějaké zboží. A už vůbec nic nelze dokazovat tím, že se podle Makotřas píše již v roce 1318 jakýsi Štěpán¹¹⁾.

Již výše bylo konstatováno, že Sedláčkova úvaha, podle níž nemohl být Štěpán z Tetína s ohledem na biologické faktory v žádném případě vnukem Jana Volka, byla sice správná, nicméně nedotažená. Je bezesporu nesmírně zajímavé, že nikoho nenapadlo zabývat se otázkou, kdy se vlastně Štěpán z Tetína narodil. Rozbor písemných materiálů totiž přináší v tomto směru nadmíru překvapivé zjištění: Štěpánův prvorozený syn Jindřich, probošt mělnický, se objevuje již v listině z 8. července 1320¹²⁾! To ovšem znamená, že se musel narodit nejpozději v polovině první dekády 14. století, což posouvá termín ad quem Štěpánova narození zhruba k roku 1290. Štěpán byl tedy zjevně vrstevníkem, s největší pravděpodobností ovšem o něco starším, pozdějšího olomouckého biskupa. Za těchto okolností se ovšem jeví deskripce jejich vztahu synovec - strýc jako značně nevěrohodná. Tím spíše, že pokud by tento vztah měl mít takovou podobu, jakou mu přisuzuje Hlobil, znamenalo by to, že si Václav II. vybral jako milenku vdanou ženu, která již měla dospělého syna, a zplodil s ní minimálně dvě další děti. Celá tato koncepce je krajně nepravděpodobná jak biologicky, tak psychologicky a je zjevné, že je třeba nalézt jiné vysvětlení příbuzenského vztahu mezi Štěpánem z Tetína a biskupem Janem Volkem.

V některých dílech bývá Štěpán označován za přemyslovského levobočka¹³⁾. Vzhledem k tomu, že chronologicky je naprosto vyloučeno, aby byl synem Václava III., může být jako potenciální královský otec myšlen jedině Václav II. Štěpán

by v tomto případě tedy byl bratrem Jana Volka. Není sporu o tom, že přijetím této teorie by se elegantně vyjasnila řada výše zmíněných nejasností. Na druhou stranu ovšem nelze ani v tomto případě pominout dvě velmi závažné námitky. Předně je zde faktor heraldický: zatímco Jan Volek měl ve znaku dorůstající půlměsíc s rohy obrácenými vzhůru na polceném stříbrno-červeném štítě¹⁴⁾, erbovní figurou Štěpána z Tetína a jeho potomků byl býk či spíše vůl¹⁵⁾. Rovněž barevné provedení Štěpánova erbu se vymyká nepsanému pravidlu, podle něhož levobočkové přemyslovských králů dostávali na znamení svého původu znaky v zemských barvách Království českého, tj. stříbrno-červené. Dále stojí za zmínku, že je obecně známo, že císař Karel IV. byl nesmírně hrdý na své české předky, což zdůrazňoval mimo jiné tím, že své levobočné přemyslovské příbuzné s oblibou tituloval „consanguineus¹⁶⁾“. Naproti tomu Štěpánova syna Jindřicha, který byl v letech 1341 - 1343 jeho kancléřem, ve svých listinách nikdy takto neoznačil. Použití termínu „nepos“ pro bratra se může rovněž zdát na první pohled vyloučené, pokud by se však jednalo o sourozence polorodého, majícího společného jen jednoho z rodičů, nebylo by vlastně až tak nemožné. Je totiž znovu zapotřebí připomenout, že „nepos“ lze překládat i jako „příbuzný“. Tato skutečnost společně se shora vyloženými skutečnostmi evokuje zároveň novou hypotézu genealogické specifikace zemského notáře Štěpána.

Jestliže byl Štěpán o něco málo starší než probošt a později biskup Jan Volek, nemohl být jeho synovcem. Na druhou stranu byl ovšem jeho blízký příbuzný: bezpochyby právě díky jeho protekci se domohl jak svého majetku, jehož centrem byl Tetín, jedno z čelních míst přemyslovské rodové tradice, tak úřadu zemského notáře, který patřil ne snad k nejprestižnějším, rozhodně však k nejdůležitějším, neboť s ním bylo spojeno zapisování majetkově právních vztahů do zemských desk¹⁷⁾. Zajímavé je v tomto ohledu pozorovat sociální skladbu nejvyšších zemských úředníků v předmětném období. Nejvyšším maršálkem byl Jindřich z Lipé, bezpochyby nejmocnější šlechtic v zemi; po jeho smrti v roce 1339 převzal úřad jeho stejnojmenný syn. Pražským purkrabím byl další Ronovec, Hynek Berka z Dubé. Nejvyšší komornictví držel Petr z Rožmberka, v letech 1327 až 1333 ho dočasně vystřídal Závíš z Újezdce z rodu Kouniců. Nejvyšším kancléřem byl mnohokrát již zmíněný přemyslovský levoboček Jan Volek, truksasem Beneš z Vartenberka a Oldřich Pluh z Rabštejna soustředil ve svých rukou dokonce dva úřady: královského podkomořího a nejvyššího sudího. První z nich přepustil v letech 1333 - 1336 Vítkovci Vilémovi z Landštejna¹⁸⁾. S výjimkou Oldřicha Pluha, který za svůj strmý vzestup vděčil především svým finančním schopnostem¹⁹⁾, se jednalo o příslušníky nejvýznamnějších panských rodů. Jestliže se tedy Jan Volek angažoval, aby svého příbuzného prosadil do této značně uzavřené vlivné společnosti, pak se muselo jednat o příbuzného nejen blízkého, ale dokonce velmi blízkého. Tím mohl být nejspíše bratr.

Jak bylo rozebráno výše, lze použití termínu „nepos“ pro polorodého bratra s určitými výhradami akceptovat. Jestliže ovšem Štěpán nebyl přemyslovským levobočkem, pak společným rodičem nebyl král Václav II., nýbrž jeho milenka, matka Jana Volka. Odebráním jedné generace předků Štěpána z Tetína se tak zhojila kritická

že po Štěpánově smrti jeho nelegitimní partnerka vystupovala v majetkoprávních záležitostech jako vdova. Není ostatně známo, s jakým úspěchem.

Nejdéle ze čtyř synů Štěpána z Tetína zůstal naživu druhorozený Jan, který na rozdíl od svých dvou slavnějších bratrů zůstal ve stavu světském. Navzdory možnostem využití jejich vlivu se nepokusil o úřednickou kariéru. V majetkoprávních vztazích vystupoval zpočátku společně se Štěpánem a poněkud samostatnějšího postavení se domohl teprve 1. prosince 1362, kdy mu nejvyšší maršálek Čeněk z Lipé a jeho syn Jindřich udělili jako léno hrad Ronovec ve východních Čechách⁵⁴⁾. Podle nově nabytého zboží se do té doby predikátově poněkud promiskuitní Jan nadále důsledně psal a stejně tak činili i jeho potomci, ačkoli hrad zůstal v držení tohoto rodu jen krátce. Kromě toho vlastnil Jan některé drobné středočeské reality, patrně součást otcovského dědictví. Šlo zejména o ves Bynice u Říčan.

Navzdory tomu, že nešlo o duchovního, objevuje se i Janovo jméno ve vizitačním protokole Pavla z Janovic, a to ještě v hojnější míře nežli Štěpánovo. Tomáš a Mořic, obyvatelé a radní ve vsi Čestlice vypověděli, že vznešený pan Jan z Ronovce, ačkoli má legitimní choť, vystřídal mnoho milenek, z nichž poslední Elišku řečenou Beznoska si drží jako hospodyně ve svém bynickém dvoře, jezdí za ní a má s ní dospělého syna. Kromě toho prý umístil v Bynicích i další svou milenkou Kunhutu, jež s ním dříve žila na Ronovci. Další svědek, čestlický farář Jakub k tomu podotkl, že Eliška řečená Beznoska je navíc vdaná a její manžel rovněž žije v Bynicích⁵⁵⁾. Lze tedy konstatovat, že druhorozený syn Štěpána staršího z Tetína na sebe upoutal pozornost především svým nevázaným osobním životem, na nějž ostatně patřičně upozornil již Sedláček ve svých Hradech⁵⁶⁾.

Jan z Ronovce se naposledy připomíná v roce 1393, kdy vystupuje společně se svým stejnojmenným synem jako patron kostela v Dolní Krupě⁵⁷⁾. Kromě Jana zplodil ještě dalšího syna Petra; oba tito jeho potomci byli po smrti Jindřicha z Lipé na počátku 15. století během dědických sporů z Ronovce vypuzeni a dále žili jako členové bojových šlechtických družin, nezřídka se zabývajících i loupežnictvím. Zúčastnili se jako žoldnéři i bojů mezi polským králem Vladislavem Jagellem a Řádem německých rytířů v Prusku a bojovali i v bitvě u Grunwaldu, ovšem každý na opačné straně⁵⁸⁾. Od některého z nich pochází rytířský rod Andělů z Ronovce, který v 16. století zchudl a upadl v zapomnění.

POZNÁMKY

- 1) *Zbraslavská kronika*, Praha 1972, zejm. s. 50 - 51
- 2) V zakládací listině pustiměřského kláštera ji Karel IV. nazývá "consanguinea nostra dilecta ... dicti domini episcopi germana". CDM VII.247/346
- 3) O něm např. *I. Hlobil: Přemyslovec Jan Volek († 1351). Rodopisné, heraldické a sfragistické otázky*. Umění 6/1987, s. 478 - 482.
- 4) RBM III.290/696 a 291/697

- 5) RBM III.482/1239
- 6) *A. Sedláček: Hrad, zámky a tvrze království českého VI.*, Praha 1889, s. 80; srovnej též jeho heslo "z Tetína" v *Ottův slovník naučný XXV.*, Praha 1906, s. 293
- 7) *M. Kolář - A. Sedláček: Českomoravská heraldika I.*, Praha 1902, s. 78
- 8) *I. Hlobil: Přemyslovec ...*, op. cit. 3, s. 478 - 480
- 9) AČ XXVIII.386
- 10) LC I.9
- 11) RT I.22
- 12) RBM III.244/593
- 13) Například *T. Durdík: Hrad v přemyslovském loveckém hvozdu ve světle archeologického výzkumu*, Praha 1991 (nestránkováno), marginální zmínkou i *M. Starý: Tři kněžny Anny z krve opavských Přemyslovců*. Genealogické a heraldické listy 3-4/1996, s. 26.
- 14) *I. Hlobil: Přemyslovec ...*, op. cit. 3, s. 480
- 15) *I. Hlobil: Přemyslovec ...*, op. cit. 3, s. 480 správně vydedukoval spojitost mezi touto erbovní figurou a přídomkem Přemyslovce Jana.
- 16) V písemných pramenech lze nalézt řadu příkladů, kdy takto označoval jak Jana Volka, tak vzdáleněji příbuzného vévodu Mikuláše II. z legitimní opavské větve Přemyslovců.
- 17) O úřadu zemského písaře a jeho držitelích v lucemburském období *F. Tadra: Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310 - 1420)*, Praha 1892
- 18) *F. Palacký: Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských v království českém od nejstarších časů až do nynějška*, Praha 1832, Tab. II
- 19) *Beneš Krabice z Weitmile: Kronika pražského kostela*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 195 o něm sice napsal, že "král ho ... učinil z chudého bohatým, protože byl silný a statečný", není však sporu o tom, že Jan Lucemburský oceňoval především Oldřichovu schopnost sehnat mu úvěr.
- 20) RBM III.311/765
- 21) RBM III.481/1238
- 22) RBM III.480/1237
- 23) RBM III.714/1831 (táž listina s chybným datem 1321 je otištěna na s. 276 pod č. 655)
- 24) *J. Spěvák: Karel IV.*, Praha 1979, s. 122
- 25) RBM IV.211/526
- 26) *A. Sedláček: Hrad, zámky a tvrze království českého VIII.*, Praha 1891, s. 296
- 27) *T. Durdík: Encyklopedie českých hradů*, Praha 1995, s. 286
- 28) RT I.408
- 29) *F. Tadra: Kanceláře a písaři ...*, op. cit. 17, s. 170
- 30) RT I.410

- 31) *A. Sedláček: Hradý ... VI.*, op. cit. 6, s. 81 tvrdí v souvislosti s donací z roku 1338, že Štěpán "asi tehda aneb okolo r. 1340 zemřel", a týž v hesle "z Tetína" v *Ottův slovník ...*, op. cit. 6, s. 293 uvádí, že "zemřel asi r. 1340".
- 32) *V.V. Tomek: Dějepis města Prahy II.*, Praha 1892, s. 119
- 33) *A. Sedláček: Hradý ... VI.*, op. cit. 6, s. 40
- 34) RBM IV.479/1200
- 35) Novodobé kolektivní dílo *Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV.*, Praha 1985, s. 346 uvádí, že Mikuláš se připomíná ještě v roce 1348, ovšem bez udání pramene.
- 36) RBM IV.394/990 (24. srpna 1341) a 522/1296 (14. července 1343), první z těchto listin též CDM VII.248/347
- 37) V listině z 23. října 1341 je nazýván "Henrici, prepositi Melnicensis pro tunc electi in prepositum Pragensem". RBM IV.411/1029
- 38) Základním pramenem k průběhu dvojí biskupské volby je podrobná listina kanovníků papeži Klementovi ze 14. ledna 1343. RBM IV.483/1215
- 39) RBM V/2.227/453, 232/457, 234/458
- 40) RBM V/2.264/521
- 41) MVB I.581/1039
- 42) AČ II.338, RT I.416
- 43) MVB I.755/1465
- 44) Srovnej *F. Tadra: Kanceláře a písaři ...*, op. cit. 17, s. 171. Ten sice soudí, že Štěpán nedosáhl kněžského svěcení a zastával veškeré církevní funkce jako laik, jedná se ovšem o tezi velmi diskutabilní.
- 45) AČ XXXI.309
- 46) *J. Spěváček: Karel IV. ...*, op. cit. 24, s. 689
- 47) AČ II.342
- 48) „dns. Joannes, filius dni. Stephani, protonotarii regni Bohemiae“. MHUP II.35
- 49) AČ XXXI.42
- 50) AČ XXXI.367
- 51) AČ XXXI.72
- 52) *A. Sedláček: Hradý ... VI.*, op. cit. 6, s. 81
- 53) *Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379 - 1382*, Praha 1973, s. 335 - 336
- 54) *A. Sedláček: Hradý, zámky a tvrze království českého XII.*, Praha 1900, s. 249
- 55) *Visitační protokol ...*, op. cit. 53, s. 288 - 289
- 56) *A. Sedláček: Hradý ... VI.*, op. cit. 6, s. 81
- 57) „Jesconis Senioris de Summerburg et Johannis filij ipsus“. LC V.172. Jan tu vykonával podací právo již 20. července 1364. LC I/2.50. V květnu 1397 vystupuje jako patron kostela už jen samotný „Johannis de Ronowicz alias de Sunnenburg“ - pravděpodobně Jan mezitím zemřel a zde se jedná o jeho stejnojmenného syna. LC V.284

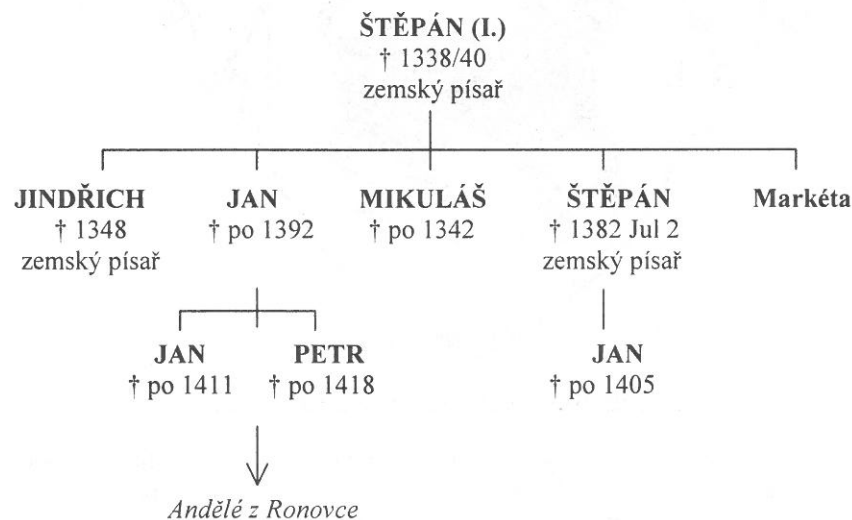
- 58) O Janovi a Petrovi z Ronovce blíže *V. Štěpán: Andělové z Ronovce*. Havlíčkobrodsko 13, 1997, s. 153 - 157. Původ rodu je tu ovšem podán značně zmateně, neboť autor spojil oba Štěpány z Tetína otce i syna v jedinou osobu.

SEZNAM ZKRATEK

AČ	Archiv český
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
LC	Libri confirmationum
MHUP	Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
RT	Reliquiae tabularum terrae čili Pozůstatky desk zemských

Příloha:

RODOKMEN PÁNŮ Z TETÍNA

Cyrany99

Erb pánů z Tetína a Andělů z Ronovce

Černý vůl se zlatými rohy a kopyty na modrém štítě, přikryvadla černomodrá, klenotem dvě ohnuté a kopyty k sobě obrácené býčí nohy (později se vyskytují dvě černá křídla, heraldicky správně by ovšem mělo být jedno z nich modré).

Ilustrace: Michal Cyrany

Souhrn

Zemský písař Štěpán z Tetína, jeho původ a potomstvo

Významný úřad zemského písaře, spojený s prováděním vkladů do zemských desk, zastával v první polovině 14. století i Štěpán z Tetína († 1338/40), muž značně nejasného původu, určitým způsobem spřízněný s přemyslovskou dynastií a někdy dokonce považovaný za přemyslovského levobočka. Autor dospívá důkladnou analýzou pramenů k závěru, že nejpravděpodobněji byl Štěpán nevlastním bratrem olomouckého biskupa Jana Volka, nemanželského syna krále Václava II., a že v jeho žilách přemyslovská krev zřejmě nekolovala. Dále jsou v článku zachyceny nikterak pohnuté, přesto bezesporu zajímavé životní osudy Štěpána a jeho synů, z nichž dva po něm postupně převzali jeho úřad.

Zusammenfassung

Landsschreiber Štěpán von Tetín, seine Herkunft und Nachkommenschaft

Das bedeutungsvolle Amt des Landsschreibers, mit Eintragungen in die Landtafeln verbindet, hat in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts auch Štěpán von Tetín versehen. Er war von ziemlich unklarer Herkunft, gewissermassen mit der Přemysl-Dynastie verwandt und irgendwann für einen přemyslidischen Bastard gehalten. Der Verfasser kommt durch eine gründliche Analyse der Quellen zum Abschluss, dass Štěpán der Stiefbruder des olmützer Bischof Jan Volek war, welcher der uneheliche Sohn Königs Václav II. war, und dass in seinen Andern keine Blut von Přemysl kreiste. Weiter sind hier die Lebenschicksale von Štěpán und seiner Söhne ergriffen, wenn auch sie nicht so bewegt, desto unbestritten interessant waren. Zwei von seiner Söhne haben nach ihm sein Amt sukzessiv übernommen.

Summary

Provincial Scrivener Štěpán of Tetín, His Parentage and Descendants

The prominent authority of the provincial scrivener, connected with entering into the Provincial Files, had been during the first half of the 14th century held also by Štěpán of Tetín, a man of very indistinct parentage, in a way relative to the Přemysl dynasty and sometimes held for a bastard of Přemysl house. Through a competent analysis the author concludes that most probably Štěpán had been a half-brother of the Bishop of Olomouc Jan Volek who had been king's Václav II. illegitimate son and that there had been no royal blood in his veins. In this article there is rendered the unagitated but interesting fate of Štěpán and his sons, two of whom took his office successively.

Úloha českých hospodářských spolků v rozvoji zemědělského pokroku

PhDr. Ing. Jaroslava Honcová, CSc.

Úvod

V revolučním roce 1848 byl zrušením poddanství vytvořen základní předpoklad pro vznik moderních rolnických zemědělských závodů, v nichž by bylo možno postupně uskutečnit přechod od extenzivního trojhonného hospodářství k intenzivnějšímu střídavému hospodářství.

Tradiční poddaný rolník se přetvářel v samostatného hospodáře, který usiloval o zvýšení zemědělské výroby a o pronikání na trh. Zavádění střídavého hospodářství bylo spojeno s celým komplexem opatření¹⁾: odstraňování úhoru, osevnické postupy, zavádění nových plodin, rozšiřování krmivové základny, zvyšování stavů a zavádění nových plemen dobytka, stájové krmení, hnojení strojenými hnojivy, počátky mechanizace a provádění meliorací.

Rolníci neměli pro zavádění nových způsobů hospodaření a zlepšování svého hospodářství ani finanční prostředky, ani odborné vědomosti a zkušenosti.

Hospodářské spolky převzaly velkou organizační činnost, související s modernizací rolnického hospodaření a se zaváděním výsledků zemědělské vědy do praxe. Spolky provozovaly osvětovou přednáškovou činnost, zakládaly knihovny, konaly exkurze a polní kázání, pořádaly výstavy, stály u zrodu zemědělského družstevnictví, zakládaly zemědělské školy, posilovaly politické uvědomění rolnictva, které nakonec vyústilo v založení agrární strany (1899).

Dosavadní stav historické literatury

V historické literatuře nebyla dosud věnována úloze hospodářských spolků náležitá pozornost. Existují souhrnné práce, které se zabývají vývojem společností celozemského významu - Vlastenecko-hospodářské společnosti a její nástupkyně Zemědělské rady²⁾. Tyto archivní fondy se nacházejí ve Státním ústředním archivu.

Činností místních hospodářských spolků se zatím zabývalo jen málo autorů. Jednou z příčin je jistě obtížnost zpracování archivního materiálu, který je rozptýlen v archivních fondech centrální povahy i v okresních archivech - ve fondech jednotlivých spolků i v záznamech obecních kronik.

Za první republiky se tematice hospodářských spolků věnovali historikové soustředění v Komisi pro dějiny zemědělství při Československé akademii zemědělských věd - Václav Černý, Josef Nožička, Jaroslav Kabeš. Jejich studie byly publikovány v Časopisu pro dějiny venkova i knižně³⁾.

Ze starších prací je třeba připomenout souhrnnou Hillerovu práci ve sborníku, vydaném k pražské jubilejní výstavě z roku 1891⁴⁾.

Dalším zdrojem informací je i monografická produkce, zejména monografie obcí. Zde bych chtěla upozornit na akci, kterou provedl v letech 1969 - 1970 Institut sociologie venkova a historie zemědělství při VÚZE (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky). Tehdy vypracoval pod mým vedením a podle mé metodické osnovy devět historických monografií vybraných vesnic z období 1918 - 1960, v nichž byla pro období první republiky věnována značná pozornost hospodářským spolkům a zemědělským družstvům. Jejich výsledky jsem vyhodnotila ve srovnávací studii, kterou později vydalo Zemědělské muzeum⁵⁾.

Lépe než Čechy je na tom Morava. V roce 1975 dokončil Antonín Verbík svou kandidátskou práci na téma Počátky zemědělských spolků na Moravě. Stejnomený autoreferát vyšel tiskem v Brně⁶⁾.

Verbík vytvořil periodizaci vývoje hospodářských spolků. První fáze probíhala do konce šedesátých let. Tehdy došlo k vytvoření základní sítě hospodářských spolků, zakládání prvních rolnických škol a začalo se budovat i zemědělské družstevnictví. Druhá fáze, související s rozvojem zemědělství, trvala do konce 19. století a znamenala vyvrcholení činnosti spolků. V třetí fázi od přelomu století došlo k zužování jejich funkce. Některé jejich činnosti převzaly organizace, vyvolané v život právě zemědělskými spolky - zemědělská družstva a agrární hnutí.

Ačkoliv těžiště Verbíkovy práce tkví v období do konce šedesátých let, přináší základní poznatky i pro další období a je základním dílem o moravských hospodářských spolcích. Má svůj význam i pro české hospodářské spolky, neboť umožňuje srovnání. Morava vykazuje totiž některé odlišnosti ve vývoji. Proto již v roce 1978 uveřejnilo Zemědělské muzeum Verbíkovu syntetickou práci o vývoji zemědělských institucí v českých zemích 1848 - 1900⁷⁾.

Vývoj organizace hospodářských spolků

Před rokem 1848 působily v českých zemích pouze zemské hospodářské společnosti: v Čechách Vlastenecko-hospodářská společnost, na Moravě Moravsko-slezská hospodářská společnost. Tyto společnosti řídily v té době pokrok zemědělské vědy. Členy společností byli převážně feudálové a jejich hospodářští úředníci, nikoliv rolníci. K nim se řadily i některé odborné spolky, např. Společnost pro zvelebování zahradnictví, Pomologická společnost, Ovčácká jednota.

Veškeré snahy Vlastenecko-hospodářské společnosti o zřízení filiálních krajských spolků byly před rokem 1848 neúspěšné (návrhy z r. 1797, 1827 a 1839). Teprve v roce 1848 dostalo se za změněných společenských poměrů myšlenka zřízení krajských hospodářských spolků i účinné podpory z vládních kruhů. Hned po svém jmenování v prosinci 1848 se obrátil první ministr orby v Rakousku na zemské společnosti se žádostí o spolupráci při zřizování krajských hospodářských spolků.

V březnu 1849 svolalo ministerstvo orby první zemědělský kongres ve Vidni, kterého se zúčastnilo 65 delegátů, z toho pouze 6 delegátů z Čech, 6 z Moravy a

Slezska. Kongresu se zúčastnili též zástupci ministerstva orby. V budoucnosti se měli kongresu zúčastňovat též zástupci nově zřízených krajských hospodářských spolků.

Delegáti odmítali názor, aby spolky měly úřední charakter, a žádali, aby organizace spolků byla svěřena hospodářským společenstvem a aby do okresních spolků vstupovali zástupci obcí. Za prostředníka mezi státem a spolky byl uznán Zemský výbor. Zásady zakládání krajských a okresních spolků byly vypracovány Vlastenecko-hospodářskou společností v roce 1850 a v příštím roce byly potvrzeny českým místodržitelstvím. V každém krajském městě měla být zřízena krajská filiální jednota, která měla mít sekce - okresní hospodářské spolky. Ministerstvo orby sice podpořilo zakládání hospodářských spolků zvláštním výnosem z roku 1851, nicméně v období Bachova absolutismu nebyly pro hospodářské spolky příznivé podmínky. Zejména Bachovo ministerstvo vnitra projevovalo obavy, aby spolků nebylo zneužito k účelům politickým. A tak přes veškeré snahy ministerstva orby bylo zakládání hospodářských spolků bržděno.

V roce 1851 vzniklo v Čechách prvních 9 hospodářských spolků: Pardubice, Jičín, Česká Lípa, České Budějovice, Cheb, Plzeň, Liberec, Beroun a Mnichovo Hradiště.

Patentem z 6. listopadu 1852 o právu spolkovém a spolčovacím byla nařízena registrace spolků. V roce 1853 Vlastenecko-hospodářská společnost přihlásila k registraci 19 hospodářských spolků, z toho 3 okresní. Další spolky, které by vznikly později, měl povolovat sám císař.

Posláním filiálních hospodářských spolků krajských a okresních bylo šíření zemědělského pokroku mezi rolnictvem podle směrnic Vlastenecko-hospodářské společnosti. Jednací řečí krajských hospodářských spolků byla němčina. Ve vedení spolků převládala vliv velkostatkářů a jejich úředníků. V krajských filiálních spolcích byla dosud jen malá účast rolníků z nechtí k němčině. Kromě toho bylo dojíždění do krajských měst spojeno s časovou ztrátou a se značným vydáním.

K roku 1860 byla vybudována síť krajských hospodářských spolků ve všech krajích. Nejvýznamnější byl krajský spolek Praha - 2186 členů, za ním následoval spolek Plzeň - 1014 členů a do třetice uvedme Hradec Králové s 863 členy.

Budování okresních hospodářských spolků bylo teprve v začátcích. Bylo jich pouze 52 a nacházely se jen v 6 krajích. Z toho se největší počet okresních hospodářských spolků nacházel v pražském kraji - 20 spolků, dále kraj Písek - 9 spolků.

V dalších letech nastal rychlý rozvoj okresních hospodářských spolků, takže již roku 1863 bylo evidováno 105 českých okresních hospodářských spolků, ve kterých bylo organizováno 10 918 členů, z toho asi polovina rolníků⁸⁾. Z uvedených čísel poznáváme rychlý rozvoj okresních hospodářských spolků, které měly širší a demokratičtější základnu než krajské.

V hospodářských spolcích padesátých let převládala inteligence - hospodářští úředníci velkostatků, státní úředníci, lékaři, kněží, učitelé, právníci. Kromě nich byli ve spolcích též statkáři a obchodníci. Pokud se zúčastňoval šlechtický velkostatkář, zastával funkci předsedy. Rolnictvo bylo tehdy ještě v menšině.

S růstem počtu okresních hospodářských spolků došlo k jejich počestění a současně k postupné převaze rolníků v členské základně. Šlo ovšem především o velké a střední rolníky, z drobných rolníků o takové, kteří byli zároveň řemeslníky nebo živnostníky a půda pro ně byla vedlejším zdrojem obživy. Z rolníků byla převážně zastoupena střední a mladší generace⁹⁾. V šedesátých letech rostl podíl rolníků ve výborech spolků. Velkou zásluhu o rozvoj spolků si získali hospodářští úředníci velkostatků.

Spolky aktivně podporovaly českou národní politiku. V šedesátých a sedmdesátých letech se zúčastňovaly táborů lidu.

Činnost obou typů hospodářských spolků měla v tomto období především osvětový charakter. Spočívala ve vydávání časopisů, pořádání přednášek, výstav a exkursí.

Velkou zásluhu o rozvoj hospodářských spolků a pokroku v zemědělství si získaly zemědělské časopisy. Vlastenecko-hospodářská společnost vydávala v letech 1850 - 1853 časopis Týdeník, přejmenovaný v roce 1854 na Hospodářské noviny. Redakci tohoto časopisu vedl do roku 1862 Dr. F. S. Kodým¹⁰⁾, po něm Josef Kučera. Dr. Kodým věnoval spolkům a sdružování mimořádnou pozornost. V Hospodářských novinách propagoval možnosti sdružování v úvěrních družstvech, zakládání hospodářských spolků, besed a knihoven. Hospodářské noviny měly stále rolnické dopisovatele.

V šedesátých letech vycházely ještě další listy, zabývající se zemědělskou problematikou. Zde je třeba uvést Šimáčkův Posel z Prahy se zemědělskou přílohou, kterou rovněž redigoval Kodým, a Pokrok hospodářský (1861 - 1864), redigovaný Josefem Kučerou.

V roce 1860 založil Karel Lambl první českou knižnici hospodářských spisů pod názvem Rolník nového věku, v níž popularizoval zásady střídavého hospodářství a nové zemědělské techniky¹¹⁾. Velkou práci pro šíření zemědělského pokroku vykonala Matice rolnická - spolek pro vydávání levných českých zemědělských knih, založený v roce 1870, který za dobu svého krátkého tříletého trvání vydal 17 spisů v celkovém nákladu 270 000 výtisků.

V okresních hospodářských spolcích byli zastoupeni jednotliví rolníci z různých vesnic. Dalším krokem pro šíření zemědělského pokroku bylo zakládání spolků přímo ve venkovských obcích. Nejčastější název místních vesnických spolků byl Beseda. První rolnická Beseda vznikla v Čechách roku 1865 z podnětu Hospodářských novin v Dobručicích u Čáslavě. Rok poté byla založena v Sudoměři na Boleslavsku první hospodářská knihovna. Z šedesátých let pocházel též hospodářský spolek Oul pro Zvoli a okolí (dnešní okres Praha-západ). Iniciátorem byl nájemce místního panského dvora Jan z Casati. Proces zakládání místních hospodářských spolků v obcích probíhal zejména od osmdesátých let 19. století do první světové války. Činnost místních hospodářských spolků bývala spojována též s kulturními aktivitami.

V padesátých letech byl položen základ sítě hospodářských spolků, nicméně jejich činnost byla vládou omezoována, v šedesátých letech nastalo postupné uvolňování.

Další rozvoj spolků podpořilo i zákonodárství: zákony spolkové z let 1852 a 1867 a konečně zákon o družstvech z roku 1873.

Jsou známa statistická data hospodářských spolků z šedesátých a osmdesátých let, která názorně dokumentují jejich rozvoj:

Rok	Krajské spolky	Okresní spolky	Počet členů
1860	13	52	8 136
1863	13	105	10 978
1882	-	392*	51 500

(* okresní i místní spolky - Besedy)

V období 1863 - 1882 se členská základna téměř zpětinásobila. Se zánikem krajského zřízení v šedesátých letech skončily svou činností i krajské hospodářské spolky.

Hospodářské spolky a zemědělské družstevnictví

Z iniciativy hospodářských spolků byla zakládána zemědělská družstva všech typů¹²⁾, z nichž uvedu alespoň hlavní:

1) Úvěrní družstva. Rolníci vstoupili do kapitalistického období zatíženi peněžními vyvazovacími závazky vůči svým bývalým vrchnostem, daně i dávky byly v padesátých letech nepoměrně zvýšeny, nebylo peněz na investice nutné pro zavádění střídavého hospodářství, ani na vyplácení dědičných podílů sourozencům.

Již v padesátých letech byla mezi zemědělci velká potřeba úvěru, chyběly však úvěrové zdroje a instituce, které by poskytovaly úvěr za přiměřený úrok. Rolníci byli vydáni na milost a nemilost lichvářům, kteří půjčovali na neslýchaný úrok: normální lichva úrok 12 - 30%, vysoká lichva 30 - 100% i více. Finanční těžkosti rolníků ještě prohloubila hospodářská krize z roku 1878.

Záložny, zakládané v šedesátých letech dokázaly pokrýt pouze dvě pětiny potřebného úvěru formou hypotékární. Tento problém řešila až úvěrní družstva. Prvním průkopníkem této družstevní myšlenky byl MUDr. Cyril Kampelík (1861) a záhy po něm Friedrich Wilhelm Reiffeisen. Kampelíkovy a Reiffeisenovy myšlenky byly v Čechách uvedeny v život teprve v letech devadesátých, opět z iniciativy hospodářských spolků. V roce 1890 byly založeny první dvě kampelíčky ve Rtyni a v Německé Rybné. V roce 1921 již v Čechách téměř nebylo obce, která by nestála v okruhu jejich působnosti.

2) Místní družstva strojní a elektrárenská, zakládaná místními hospodářskými spolky v rámci obce měla velký význam pro šíření mechanizace a technického pokroku. Účelem strojních družstev bylo zakoupení zemědělských strojů, zejména secích a mlátiček, a jejich půjčování členům za poplatek. Ne všechna strojní družstva byla registrována v podnikovém rejstříku, mnohá z nich zůstala na bázi dobrovolných sdružení. Jiná opět byla organizována jako strojní odbor elektrárenského družstva.

3) Družstva skladištní organizovaná okresními hospodářskými spolky na okresní bázi - obstarávala nákup osiv, krmiv a strojených hnojiv a prodávala zemědělské výrobky svých členů. Hospodářské spolky iniciovaly rovněž činnost dalších družstev i akciových společností - např. mlékáren, cukrovarů, melioračních družstev aj.

Při zpracovávání historických monografií vesnice v letech 1969 - 1970 jsme studovali též činnost hospodářských spolků a místních vesnických družstev a jejich vzájemné vazby, které bych chtěla ilustrovat na několika dílčích případech¹³⁾.

Jako první uvedu obec Vranovice na Rokycansku. Zde byl hospodářský spolek založen již v roce 1883. Jeho první název byl Občanská beseda a ve své první vývojové fázi se zabýval především kulturní činností - byla založena knihovna a v roce 1888 vzniklo při spolku ochotnické divadlo. Změna v charakteru a v působnosti spolku nastala v roce 1903, kdy ve spolku převládaly odborné zemědělské zájmy. To ukazuje i složení členské základny spolku, která čítala 52 členů, z toho 44 zemědělců. Hlavní náplní činnosti spolku byla nyní funkce nákupní - spolek obstarával členům hromadně osiva, strojená hnojiva a zemědělské stroje. Již od roku 1904 započal spolek se zakupováním zemědělských strojů do kolektivního vlastnictví, pro tento nákup získával též subvence od Zemědělské rady. Stroje byly členům půjčovány zdarma, nečlenům za poplatky.

Beseda usilovala o zkvalitnění chovu hospodářských zvířat, snažila se u Zemědělské rady o získání subvencovaného simenského skotu pro své členy a účastnila se i kursu o chovu hospodářských zvířat, pořádaného hospodářským spolkem v blízkých Radnicích. Beseda organizovala též četné veterinární přednášky, na kterých přednášeli okresní veterináři. Beseda usilovala i o zkrášlení obce vysazováním okrasných stromů.

Besedě náleží též iniciativa při zakládání místního elektrárenského družstva, k němuž přispěla přednáškami o elektrifikaci a názornou agitací. Elektrárenské družstvo se ustavilo r. 1927 a s elektrifikací obce se započalo v roce 1931.

Po druhé světové válce bylo elektrárenské družstvo přeměněno v družstvo pro rozvod elektřiny a mechanizaci zemědělství a byly do něho zapojeny všechny spolky v obci. Tehdy zanikla Beseda, od které družstvo převzalo stroje a knihovnu, dále získalo družstvo stroje od skupiny domkařů při Domovině a od strojního spolku, který byl jakýmsi sdružením pěti rolníků.

Další příklad uvádím z východních Čech - Čáslavky, okr. Náchod. V Čáslavkách byla v roce 1906 založena Rolnicko-čtenářská beseda. Rovněž tento spolek započal s kulturně osvětovou činností. Beseda objednávala odborné zemědělské časopisy a knihy. Ale již v příštím roce započala s postupným nákupem společných zemědělských strojů. Beseda splýnula po druhé světové válce s místním elektrárenským družstvem, založeným v roce 1930, při němž byl v roce 1946 zřízen strojní odbor.

Někdy organizovaly hospodářské spolky akce, které svým významem přerostly rámec místní i regionální. Tak např. z iniciativy a za podpory Okresní jednoty hospodářské v Hořicích se v roce 1884 sdružilo 869 rolníků z 25 obcí, především z

hoříckého okresu, ale též z nechanického, novobydžovského a novopackého, k vytvoření 9 vodních družstev za účelem odvodnění luk. Zemědělská rada pro ně sestavila technický projekt¹⁴⁾.

Hospodářské spolky a zakládání zemědělských škol

Hospodářské spolky zasahovaly i do sféry zemědělského školství a aktivně se podílely na zakládání rolnických škol. Jako příklad uvedu cílevědomé úsilí Okresního hospodářského spolku pro okolí Hradce Králové z r. 1886 ve spolupráci s hospodářskou školou v Kuklenách o založení první české hospodyňské školy ve Stěžerách¹⁵⁾.

V té době náleželo k hradeckému spolku 52 obcí, v nichž bylo již 13 místních hospodářských spolků¹⁶⁾.

Pro financování stavby budovy příští hospodyňské školy a jejího vybavení získal spolek po dvakrátě subvenci okresního zastupitelstva a jednorázovou státní subvenci. Spolek zorganizoval „Rolnické posvěcení“ na svatého Václava, spojené s výstavou zelinářskou, jehož výtěžek 700 zlatých byl věnován na postavení stěžerské školy a konečně uspořádal sbírku na hospodyňskou školu, která vynesla 2 361 zl. 85 kr. Do úsilí o zřízení hospodyňské školy se aktivně zapojily zemědělské ženy. Poprvé v historii spolku se zúčastnily jeho schůzí, pomáhaly při provádění sbírky a uspořádaly v Černilově přednášku o mlékařství a sýrašství, kde přednášely ženy pro ženy a které se zúčastnilo 250 zemědělských žen. Zřízení první české hospodyňské školy, o kterou se zasloužil okresní Hradecký hospodářský spolek, bylo aktem ne již regionálního, ale celozemského významu.

Hradecký okresní zemědělský spolek udržoval styky s četnými okresními hospodářskými spolky: Opočenským, Hoříckým, Chlumeckým, Jaroměřským, Bydžovským, Kolínským, Slánským a Vyškovským.

Kooperace hospodářských spolků a snahy o založení agrární strany

Již v sedmdesátých letech se ve spolcích projevovaly snahy o organizování sjezdů hospodářských spolků, na kterých by si spolky vyměňovaly zkušenosti a plánovaly společné akce, jejichž realizace byla nad síly jednotlivých spolků. První se o to pokusil hospodářský spolek jaroměřský, který zamýšlel svolat v roce 1873 sjezd hospodářských spolků do Smiřic, sjezd však nebyl povolen pro formální závací. Podobně neuspěly ani hospodářský spolek kolínský (1874) a velvarský (1875).

Teprve v roce 1876 uskutečnil Hospodářský klub pro království České¹⁷⁾ (založený r. 1867) myšlenku svolání sjezdu českých hospodářských spolků ve dnech 28. - 30. června v Chrudimi. V rezoluci sjezdu se objevil poprvé požadavek na založení strany agrární.

V roce 1880 byl Hospodářský klub přeměněn v Hospodářskou společnost pro království České, která měla být ústředním orgánem hospodářských spolků. Ve

Společnosti však převládli vliv velkostatkářů a hospodářských úředníků. Rolníkům rovněž vadilo dominantní postavení němčiny.

Proto se v osmdesátých letech začaly prosazovat zájmové iniciativy hospodářských spolků i mimo Společnost. Tak dne 4. února 1887 uspořádaly hospodářský spolek pardubický a chrudimský sjezd rolníků v Pardubicích, na který pozvaly všechny hospodářské spolky z Čech. Sjezdu předsedal J. A. Prokūpek za účasti 500 rolníků. Hlavním programem sjezdu bylo zmírnění krize v cukrovnictví a navržení opatření proti cukerní dani. Sjezdu předcházela sjezd moravských rolníků v Přerově (20. ledna 1887) za účasti delegátů spolků chrudimského a pardubického. Z obou sjezdů byla vyslána společná deputace ve složení 30 Čechů a 20 Moravanů do Vídně k vládě a k říšské radě se žádostí o povolení vyšších bonifikací pro vývoz cukru.

Spolky však prosazovaly též politické zastoupení rolnictva v říšské radě i v zemském sněmu. Byla též všeobecná nespokojenost s činností Hospodářské společnosti. Proto proběhl ve dnech 8. - 9. ledna 1888 Sjezd hospodářských spolků za účasti zástupců 144 spolků. Sjezd odhlasoval reorganizaci Hospodářské společnosti a přejmenování na Ústřední hospodářskou společnost, v jejímž čele stanuli Ferdinand, kníže z Lobkovic a J. A. Prokūpek z Kutlír.

Osmdesátá a devadesátá léta byla léty politického zrání rolnictva. Vše probíhalo na bázi hospodářských spolků. Vznikaly regionální jednoty hospodářských spolků, které formovaly významné politické osobnosti. K nim náležela Jihočeská jednota hospodářská, jejímž předsedou byl Jindřich, hrabě Clam-Martinić a kterou myšlenkově ovlivňoval jihočeský filozof Alfons Šťastný z Padařova, dále Politická jednota pro okresy Pardubice, Přelouč, Holice - Fr. Udržal (1896) a Středočeská selská župa - Stanislav Kubr z Kněževse (1896).

Koncem roku 1896 se uskutečnil další sjezd českého rolnictva, který se vyslovil pro založení rolnického politického spolku pod názvem Sdružení českých zemědělců pro království České se sídlem v Praze. Sdružení se opíralo o poměrně nejvzdělanější příslušníky selského stavu. Převážnou většinu jeho členstva tvořili rolníci z řepařských oblastí, odchovaní hospodářskými spolky a odbornými časopisy. Mezi mladšími byli už též absolventi hospodářských škol. Sdružení vydávalo časopis Obrana zemědělců, který hlásal agrární program a hájil řepařské požadavky.

Situace dozrávala velmi rychle. Rolníci nespokojení s mladočeskou agrární politikou požadovali založení agrární strany. To se uskutečnilo na památné třikrálové valné hromadě Sdružení r. 1899, která se konala v Praze na dnešním Slovanském ostrově¹⁸⁾

Další vývoj hospodářských spolků

Ústřední hospodářská společnost sdružovala i nadále hospodářské spolky z Čech po stránce odborné. První místopředseda pocházel vždy z řad rolnictva. Po J. A. Prokūpkovi zastával od r. 1907 tuto funkci Stanislav Kubr a po něm od r. 1909 Antonín Švehla. Hlavním úkolem Společnosti bylo pořádání hospodářských výstav. V

roce 1919 byla Společnost přebudována na Zemědělskou jednotu, která se stala odborovou organizací zemědělců.

Hospodářské spolky byly téměř půl století (1851 - 1899) vedoucími činiteli v uskutečňování zemědělského pokroku. Právě v tomto období doznalo zemědělství převratné změny, které Verbík nazývá zemědělskou revolucí. Později přejímají některé důležité funkce spolků jimi vytvořené instituce - zemědělská družstva, zemědělské školy a konečně agrární strana. Nicméně hospodářské spolky trvaly i nadále. Zejména besedy se udržely velmi dlouho a provozovaly činnost nákupní, strojní, osvětovou a kulturní. Zanikly teprve po II. světové válce a jejich stroje i případný další majetek přejímala strojní družstva.

POZNÁMKY:

- 1) Lom Fr.: Vývoj osevních postupů a soustav hospodaření v českých zemích. Vědecké práce Čs. zemědělského muzea 13, 1973, s. 215 - 273.
- 2) Volf M.: Organizace a působení Vlastenecko-hospodářské společnosti, Praha 1961; týž: Organizační vývoj Vlastenecko-hospodářské společnosti. Vědecké práce Čs. zemědělského muzea 7, 1967, s. 67 - 82; Görner J.: Česká zemědělská rada. SAP 1/VII, 1957, s. 186 - 212; Šouša J.: Česká zemědělská rada, její kancelář a způsob spisové služby. AUC 1980, PVH, s. 83 - 96; týž: Kanceláře České zemědělské rady. AUC 1982, PVH, s. 29 - 71.
- 3) Černý V.: První ministerstvo zemědělství v Rakousku, Praha 1928; Kabeš J.: Počátky hospodářských spolků v Čechách. ČDV 1936, s. 135 - 143; Nožička J.: Počátky rolnického spolčování. ČDV 1939, s. 30 - 42, 82 - 91.
- 4) Hiller F.: Landwirtschaftliche Vereine und Ausstellungswesen. Beiträge zur Geschichte der Landeskultur des Königreiches Böhmen im Jahrhunderte 1791 - 1891, Prag 1891.
- 5) Honcová J.: Metoda a výsledky historických monografií vesnice. Zemědělské muzeum, Prameny a základy 16, 1976, s. 1 - 80.
- 6) Verbík A.: Počátky zemědělských spolků na Moravě, kand. práce 1975, rkp; stejnojmenný autoreferát Brno 1975; týž: Zemědělská revoluce a regionální zemědělské spolky v českých zemích ve druhé polovině 19. století. Hospodářské dějiny I, 1978, s. 89 - 120.
- 7) Verbík A.: Zemědělské instituce v letech 1848 - 1900 v českých zemích. Vědecké práce Zemědělského muzea 18, 1978, s. 143 - 162.
- 8) Srov. Nožička J.: Počátky rolnického spolčování, s. 34.
- 9) Kutnar Fr.: Pokroková generace rolnictva z doby po zrušení poddanství. Sociologie a historie zemědělství 2, 1966, s. 39 - 52.
- 10) Zde bych chtěla upozornit na sborník Zemědělství buditelé (1925), který uvádí životopisy mužů, kteří se zasloužili o zemědělský pokrok - mezi nimi je F. S. Kodým, Cyril Kampelík, Alfons Šťastný a mnozí jiní.

- 11) Kutnar Fr.: Zemědělské myšlení 19. století. In: Životní způsob v zemědělství, Praha 1977, s. 185 - 204.
- 12) Honcová J.: Vznik a rozvoj českých zemědělských družstev do roku 1938. Sociologie venkova a zemědělství 28, 1992, s. 93 - 102.
- 13) Srov. pozn. č. 5.
- 14) Státní ústřední archiv Praha. Zemědělská rada, k. 105.
- 15) Honcová J.: Přínos českých hospodyňských škol k rozvoji zemědělské výroby a životního způsobu zemědělců (monografie první české hospodyňské školy ve Stěžerách). Vědecké práce Zemědělského muzea 24, 1984, s. 261 - 277.
- 16) R. 1886 existovaly místní hospodářské spolky - besedy v těchto obcích hradeckého okresu: Černilov, Svobodné Dvory, Hradec Nový, Jenislavice, Kratonohy, Kukleny, Lhota pod Libčany, Lichenice, Plotičtš, Předměřice, Probluz, Stěžery, Vírava.
- 17) Podrobnou analýzu činnosti Hospodářského klubu (1867), Hospodářské společnosti (1880) a Ústřední hospodářské společnosti (1888) podává studie Pavla Nováka: Ústřední hospodářská společnost v letech 1888 - 1920. Vědecké práce Zemědělského muzea 28, 1989 - 90, s. 25 - 46.
- 18) Podrobnou zprávu o založení agrární strany podal J. Nožička v citované práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

AUC	Acta universitatis Carolinae
ČDV	Časopis pro dějiny venkova
SAP	Sborník archivních prací

Souhrn

Úloha českých hospodářských spolků v rozvoji zemědělského pokroku

Autorka sleduje vznik a rozvoj krajských, okresních a místních hospodářských spolků v druhé polovině 19. století, jejich četnost a složení jejich členské základny. Hospodářské spolky převzaly velkou organizační činnost, související s modernizací rolnického hospodaření i se zaváděním výsledků zemědělské výroby do praxe. Provozovaly osvětovou přednáškovou činnost, zakládaly knihovny, konaly exkurse, pořádaly výstavy, stály u zrodu zemědělského družstevnictví, zakládaly zemědělské školy, posilovaly politické uvědomění rolnictva, které nakonec vyústilo v založení agrární strany. Zvláštní pozornost je věnována okresním a místním hospodářským spolkům, které měly nejužší vazby k rozvoji zemědělského pokroku na vesnici. Jejich znalost je poučná i pro genealogii a zejména autory rodinných kronik.

Zusammenfassung

Die Rolle der böhmischen wirtschaftlichen Vereinen in der Entfaltung des landwirtschaftlichen Fortschrittes

Die Autorin verfolgt das Aufkommen und Entfaltung der Kreis-, Bezirk- und Ortvereinen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, deren Anzahl und Zusammensetzung der Mitgliedbasis. Diese Vereine übernahmen grosse Organisationstätigkeit, im Zusammenhang mit der Modernisation der agrarischen Wirtschaft und Einleitung der Landwirtschaftsergebnissen in die Praxis. Sie übten Aufklärung durch Vorträge, gründeten die Bibliotheken, leisteten Exkursionen, Ausstellungen, standen am Anfang der landwirtschaftlichen Kooperative, gründeten Landwirtschaftsschulen, stärkten politisches Selbstbewusstsein der Landwirten, was nachher zur Gründung der Agrarpartei leitete. Eine besondere Aufmerksamkeit ist den landwirtschaftlichen Bezirk- und Ortsvereinen gewidmet, weil diese die engsten Verbindungen zur Entfaltung des landwirtschaftlichen Fortschritts hatten. Dieses Kenntniss ist auch für die Genealogen, und namentlich für die Autoren der Familienchroniken belehrend.

Summary

The Role of Czech Agrarian Corporations in the Agricultural Progress

The author pursues the origins and development of regional, district and local corporations in the second half of the 19th century, their number and structure of member base. These corporations have taken great organising activities related to the modernisation of farming and adapting the results of agricultural production for practice. They exercised lectures, founded bibliotecs, organised excursions and exhibitions, stood at the birth of farming cooperative, founded agricultural schools, strengthened the political consciousness of the peasantry, which later led to founding of an agricultural party. Special care is given to district and local agrarian cooperations, which had the closest relations to the development of agricultural progress in villages. This knowledge is instructive even for genealogists and first of all for family chroniclers.

Lineage – genealogický počítačový program ke zvládnutí velkého množství genealogických dat

Jiří a Václav Krůtovi

Badatel, který se pustí do shromažďování genealogických dat, dospěje dříve či později k bodu, kdy množství údajů, které pracně posbíral, přestane zvládat svou třeba i brilantní pamětí. Evidenční způsoby, jichž do té chvíle používal, začnou být najednou nedostatečné. Množství nových a stále přibývajících dat začne být stále obtížnější včleňovat do zvoleného evidenčního systému. Dostaví se potíže s doplňováním, vyhledáváním a jiným využíváním nashromážděných dat.

I největšího laika napadne, že jeho stále se zvětšující potíže by třeba pomohl vyřešit počítač, jenž se dneska používá v tolika rozličných oblastech lidského života.

Jsou samozřejmě i další důvody, které upnou pozornost genealoga k počítačům. Potřeba rozkreslit složitě strukturovaný celek rodiny a celého rodu, touha zrychlit zakreslování políček a vdechnout jim jednotný a kultivovaný vzhled a symetrii aspoň usilující o dokonalost. Co jiného by šlo použít, když ne počítač?

Stále přibývající nové a nové údaje je třeba připojovat k původnímu základu a co více: vkládat do textu, text přeskupovat a stále složitěji uspořádávat. K zanášení těchto neustálých změn nemůže posloužit nic lépe, než právě počítač.

Úvahy podobného typu, které postihnou v zásadě každého, vyústí v požadavek opatřit si počítač a za čas se přání a nesmělá tužba stane potřebou. S počítačem však vyvstane nutnost opatřit si vhodný počítačový program.

Na počátku devadesátých let jsme žádný genealogický program neměli. Přitom jsme v té době už věděli v podstatě jasně, co chceme dělat a co potřebujeme. Nešlo nám o vytvoření rodokmenu té či oné rodiny anebo o pouhé podchycení nositelů nějakého příjmení. Dokonce jsme v té době ani netoužili po sestavení vlastního rodokmenu; ten jsme vytvořili během práce na jiných úkolech a při ohlédnutí zpět se nám zdá, že jaksi mimochodem.

Od počátku jsme totiž uvažovali o tom, že sebereme takové množství údajů o osobách, jež umožní později provádět na základě sebraných dat historicko demografická zjištění. A neviděli jsme jinou možnost, než použít počítač. Po letech můžeme konstatovat, že třebaže jsme změnilí mnohé názory, vidění počítačové cesty jako jediné možné jsme nikdy nepozměnili.

Nechali jsme si vytvořit počítačový program, jež dodnes z nostalgie archivujeme, ale nad nímž se musíme usmívat. I když jsme neustávali apelovat na tvůrce, aby program zvětšil a pozměnil podle našich požadavků, zůstalo jen u přání. Dnes, po uplynutí téměř jednoho desetiletí, víme, že jsme šli tenkrát špatnou cestou.

Zkoušeli jsme program německý a americký. Nakonec jsme je zavrhlí a důvodem nebyla jenom cizí řeč. Programy nesplňovaly naše požadavky. A jak byly těžkopádné!

I když některé byly převedeny do prostředí Windows, podržely si rysy spojené s programy MS – DOS. Nejpodstatnějšími omezeními byla především tzv. jádra

aplikací, která pracují jako v DOSu. Nejsou 32 bitová, čímž jsou pomalejší a nedisponují dostatečnými možnostmi práce s pamětí (veškeré literály mají přesně danou velikost). Bylo třeba v zásadě jiného přístupu!

Na začátku roku 1999 jsme prezentovali ve Státním oblastním archivu v Praze, který je genealogy nejnavštěvovanějším archivem v republice z těch, které mají ve své péči matriky, genealogický program Lineage.

Šlo dnes už o historickou verzi 2.3, jež byla výsledkem o něco málo více než roční práce, počínaje úplnými začátky. Šlo o důsledně windowsovský program. Předvedení programu úzké odborné veřejnosti sledovalo cíl zkonfrontovat program s požadavky a potřebami jiných genealogů. Předpokládali jsme, že z námětů budeme moci stanovit konkrétní cíle pro dotváření programu. V druhé rovině jsme si slibovali, že eventuální zájemci nám pomohou s testováním programu v předložené verzi a ve verzích všech dalších, z nichž verze 3.0, jež je pro zájemce nyní dostupná, už se tehdy vytvářela. Nové pořadové číslo dostala tato verze především proto, že má novou strukturu databáze a její možnosti co se týče funkcí jsou prakticky dvojnásobné.

Program Lineage staví na obecných principech přidávání a spojování záznamů, je však revoluční svým uživatelským prostředím. V hlavní obrazovce je zobrazen seznam všech záznamů a v první části jsou zobrazeny veškeré informace o vybraném záznamu (osobní karta, rodinný výkaz, rozrod, vývod, rodokmen). O každém záznamu tak lze rychle získat přehled pouhým kliknutím na jméno.

S vybranými záznamy lze okamžitě pracovat - editovat (měnit), odstraňovat, měnit jejich propojení, tisknout. Tento systém je velmi podobný právě obecné koncepci Windows aplikací. Protože uživatelům mnoho prvků připomíná práci s běžnými programy pro Windows, je díky tomuto uživatelsky příjemnému systému učení se práci v Lineage snazší a rychlejší.

Všechny údaje jsou ukládány do databázi. Ty jsou pak ukládány do souborů s příponou .Ing (Lineage). Každá databáze bez ohledu na počet záznamů je uložena do jednoho samostatného souboru univerzálního jména. Spolu s databází může být pod stejným jménem ukládán i soubor *.rtf, do kterého lze vepsat formátované informace (zhruba jako ve WordPad), které popisují např. legendu k databázi. Tento soubor lze přímo z Lineage měnit a prohlížet.

Každá databáze Lineage se skládá z několika částí - jsou v ní ukládána jak nastavení specifická pro databázi, tak i seznamy nejpoužívanějších řetězců v databázi a samozřejmě jednotlivé záznamy.

Každý jednotlivý záznam obsahuje tzv. databázové položky, což není nic jiného než informace, které lze pro každý záznam zapsat. Jde o tyto položky: pohlaví, jméno, rodné jméno, datum narození, datum úmrtí, místo úmrtí, příčinu úmrtí, povolání, bydliště a poznámku. Všechny položky mohou být prakticky neomezeně dlouhé. V každé databázi lze nadefinovat ještě pět volitelných položek záznamů, které lze pro každý záznam vyplňovat. Uživatelsky definovatelné položky lze pojmenovat libovolně, z důvodu eventuálního exportu do GEDCOMu doporučujeme použít některé z již předdefinovaných slov: křest, pohřeb, dosažené vzdělání, emigrace,

absolvování university, pokřtění, imigrace, národnost, naturalizace, přezdívka, prozkoumání závěti.

Jednotlivé záznamy lze samozřejmě propojovat. Každý záznam může mít až 25 odkazů na děti a až 5 odkazů na sňatek. U sňatku pak lze nastavit datum a místo sňatku, v případě rozvodu pak také datum rozvodu.

Přidání záznamů se provádí do rodinného výkazu, který má v Lineage univerzální význam. Jsou v něm zastoupeny tři generace: manžel a manželka, rodiče manžela, rodiče manželky a děti. Ve výkazu jsou tak zakotveny základní vztahy. Z výkazu jsou následně prováděny další operace spjaté se změnou výkazu.

Vedle každého záznamu zapsaného ve výkazu jsou tři tlačítka. První pro výběr záznamu, který už v databázi existuje, další pro vytvoření nového záznamu a poslední na editaci záznamu (změnu hodnot jednotlivých položek).

Prvním tlačítkem je vyvoláno okno se seznamem záznamů, které vyhovují určité podmínce - např. pokud je ve výkazu zadán manžel a je vybírán jeho otec, jsou zobrazeny v seznamu pouze muži, kteří mají data narození a úmrtí v souladu s možností být otcem manžela. Díky této vlastnosti se značně redukuje množství záznamů, mezi kterými se vybírá, a tím samozřejmě i čas potřebný k vybrání záznamu. Na základě jmen a dat narození a úmrtí nelze samozřejmě záznam vybrat (obzvlášť pokud záznamy tato data nemají zadaná), a proto jsou při kliknutí na nějaký záznam ze seznamu zobrazeny v pravém rohu obrazovky detailní informace o vybraném záznamu (osobní karta, rodinný výkaz, rozrod, vývod, rodokmen). Na základě těchto informací už mezi záznamy rozhodnout lze.

Pomocí druhého tlačítka lze vytvořit nový záznam databáze. Po vyplnění jakési osobní karty, která obsahuje jméno, příjmení a další položky záznamu popisované výše, je záznam přidán do databáze a doplněn do rodinného výkazu. Tento postup je rychlejší, než když se záznamy zvlášť vytvářejí a zvlášť doplňují do výkazu.

Pokud vytváříte např. otce manžela, je pohlaví doplněno samo, protože pro tuto osobu je už pohlaví určeno pozicí ve výkazu.

Třetí a poslední tlačítko vedle každého záznamu ve výkazu vyvolá editaci záznamu, při které je vyvoláno zhruba stejné okno jako při přidávání záznamů. Okno je již vyplněno všemi údaji, které byly o záznamu zadány. Tyto údaje lze měnit a po potvrzení změn jsou tyto údaje do záznamu zapsány.

Když jsou ve výkazu všechny záznamy vybrány nebo vytvořeny (některé pozice ve výkazu mohou zůstat prázdné), stačí pouze dovyplnit manželům datum a místo sňatku, popř. datum rozvodu.

U rodičů manžela a manželky je nutné určit, zda byli manželé, a pokud ano, lze vyplnit údaje o sňatku a případně rozvodu.

Při přidání každého záznamu je nutné kontrolovat jeho případnou duplicitu s ostatními záznamy. Při větším rozsahu databáze je však v databázi již více záznamů se shodným jménem a kontrolovat všechny tyto záznamy je dosti zdlouhavé. Lineage nyní přišla s novým systémem pro automatické rozpoznání duplicity záznamů. Při kontrole duplicity jsou v Lineage vypsány záznamy se shodným jménem a u každého

záznamu je vypsán i procentuelní odhad duplicity toho kterého záznamu. Lineage rozpozná poměrně přesně duplicity jednotlivých záznamů. Právě díky procentuelnímu odhadu duplicity uživatel nemusí procházet a kontrolovat všechny záznamy, ale zaměřit se jen na těch několik málo, které mají nejvyšší odhad duplicity s právě přidaným záznamem. Z našich praktických zkušeností vyplývá, že tento systém urychluje při databázi s 500 záznamy kontrolování duplicit až pětinasobně.

Duplicita je kontrolována i při importu jiné databáze obdobným způsobem jako při přidávání záznamů.

V Lineage lze tisknout informace z databáze několika způsoby - jako osobní kartu, rodinný výkaz, rozrod, vývod, rodokmen, linii předků a grafy statistických funkcí.

Osobní karta tiskne tabulku, v které jsou zaneseny všechny položky záznamu vybraného pro tisk.

Při tisku rodinného výkazu je vytisknuta tabulka, kde jsou v jednotlivých řádcích záznamy manžel, manželka, rodiče manžela, rodiče manželky, děti a ve sloupcích potom datum a místo narození, datum a místo úmrtí, datum a místo sňatku, povolání a bydliště. Toto je seznam všech tisknutých údajů, volitelně lze vybrat tisk pouze některých řádků a sloupců.

Rozrod je strom, v kterém jsou vytisknuti potomci vybraného záznamu a k těmto potomkům rekurzivně jejich potomci atd.. U rozrodu lze vybrat, zda budou tisknuti i potomci dcer, neboť často je sledována pouze mužská linie rodu.

Vývod je binární strom, kde jsou rekurzivně tisknuti rodiče vybraného záznamu a to tak, že výše od záznamu je tisknut jeho otec a níže od záznamu je tisknuta jeho matka. U vývodu lze vybrat, zda budou tisknuti i předci matek.

Rodokmen je rozrod doplněný o manželky, kde jsou v oknech manželek či manželů tisknuta data a místa sňatků.

Linie předků je tisk několika tabulek na jednu stranu. Na základě výběru dvou záznamů, které mají propojení předek-potomek, budou tisknuti rodiče potomka a poté předkové jednoho z rodičů tak, aby se po několika krocích došlo k vybranému předkovi.

Při tisku statistických údajů je tisknut graf, který zobrazuje počet záznamů, které v určitém kritériu dosahují stejné hodnoty. Graf lze zobrazovat pro kritéria: věk při úmrtí, délka rozvedených manželství, věk při narození prvního dítěte, věk při narození posledního dítěte, měsíc narození, měsíc úmrtí, měsíc sňatku, věk při prvním sňatku, počet dětí, počet dětí v rodině, počet sňatků. Pro analýzu lze zvolit muže, ženy či muže i ženy.

Před tiskem lze samozřejmě zobrazit náhled stránek a zjistit rozsah výstupů a rozvržení jednotlivých elementů na stránce. Pro tisk lze volit několik stylů stran a okrajů. Uživatelsky mohou být nastaveny všechny tři druhy použitých písem - nadpisy, běžné texty, texty popisků.

V Lineage jsou dva druhy nastavení - nastavení aplikace (společná pro všechny databáze) a nastavení jednotlivých databází (pro každou databázi mohou být různá).

V nastavení prostředí (aplikace) lze určit maximální velikost databáze (tato hodnota může být až 100 000, z důvodů kapacity paměti je vhodnější tuto hodnotu zvyšovat postupně podle potřeby). Dále lze nastavit způsob vypisování jmen, dat a míst. V tomto nastavení lze určit 10 hodnot pro kontroly záznamů při přidávání (maximální věk, maximální a minimální věk při sňatku atd.) a ovlivnit výpisy seznamů.

V nastavení databáze lze ovlivňovat vlastnosti právě otevřené databáze - definovat jména až pěti dalších položek záznamů, použít *.rtf popis databáze, nastavit zálohování (je prováděno automaticky při uložení databáze do zvoleného adresáře), a měnit seznamy nejčastěji používaných literálů.

Jestliže někdo z čtenářů pocítil touhu s Lineage se seznámit blíže, může program získat přímo od autorů uvedených v titulu článku, anebo na Internetu na stránkách <http://www.samuel.cz/~ihiksoft>. Jde o demoverzi s maximem 30 spuštění a maximální velikostí databáze 50 záznamů.

A nezbytné upozornění: Lineage je plně 32-bitová aplikace pro Windows 95/98. Nelze ji tedy spustit na starších verzích (např. Windows 3.1).

Ke spuštění genealogického programu Lineage postačí jakýkoliv počítač s Windows 95. Lineage vyžaduje rozlišení monitoru 800x600 (při rozlišení 640x480 bodů nejsou některá okna zcela viditelná a komfort práce není takový, jaký by měl být). Doporučená operační paměť je 16 MB, na disku Lineage zabere zhruba 2 MB.

Až Lineage prakticky odzkoušíte, přijmeme rádi podněty k jejímu dalšímu vylepšování.

Souhrn

Lineage - genealogický počítačový program ke zvládnutí velkého množství genealogických dat

Mezi celou řadou počítačových genealogických programů je Lineage výjimečný v několika ohledech. Předně jde o program český, přizpůsobený potřebám a požadavkům českého genealoga. Dále pak mezi jeho zásadní přednosti patří skutečnost, že je dokonale přizpůsoben prostředí Windows, a to jak uživatelským prostředím, tak i plně 32-bitovými jádry aplikací. Široká škála funkcí, schopnost komunikace se standardním softwarem a kompatibilita s formátem GEDCOM činí práci s Lineage velmi pohodlnou a jsou dobrým doporučením pro její vyzkoušení.

Zusammenfassung

Lineage - ein genealogisches Computerprogramm für Beherrschung einer grossen Menge der genealogischen Daten

Unter der ganzen Reihe ist dieses Lineage-Programm in manchen Hinsichten ausserordentlich. Vor allem handelt sich um ein tschechisches Programm, der Bedürfnissen und Anforderungen der tschechischen Genealogen angepasst ist. Weiterhin zu seinen Grundvorzügen gehört die Tatsache, dass es vollkommen dem

Windows Milieu angepasst ist, und zwar sowohl durch Benutzersgebiet wie auch voll 32-bite Applikationskerne. Eine breite Scala mit Standardsoftware und Kompatibilität mit dem GEDCOM-Format machen die Arbeit mit Lineage sehr bequem und sind eine gute Empfehlung zur Erprobung.

Summary

Lineage - Genealogical Computer Program for Mastering a Volume of Genealogical Data

Among many genealogical computer programs Lineage is exceptional in several directions. First, it is a Czech program, adapted for the needs and demands of the Czech genealogists. Further, to its basic merits belongs the fact that it is perfectly conformed to Windows media through user's environment and full 32-bits cores of appliances as well. An extensive gamut of functions, communicating ability with standard software and compatibility with the GEDCOM format make operating with Lineage very convenient and are good recommendation for its testing.

Ilustrace: Michal Cyrany

ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI

Zpráva o činnosti správního výboru v roce 1999

Helena Voldánová, jednatelka

Správní výbor zasedal pravidelně dvakrát do měsíce a jeho jednání se zúčastňovali předseda revizní komise a pozvaní spolupracovníci. V tomto roce došlo ke změně složení členů správního výboru, a to na základě volby na Valné hromadě dne 27. února 1999. K další změně bylo nutno přikročit již v měsíci březnu, protože zvolený ing. Šimůnek nebyl řádným členem společnosti a nedostavil se ani na schůze správního výboru. Novou členkou byla navržena a schválena paní Helena Voldánová, která pak v září převzala funkci jednatelky od odstoupivší paní Růženy Šafaříkové. Správní výbor byl zároveň doplněn o paní Elvíru Mandlíkovou.

Jedním z prvních úkolů po utvoření nového správního výboru bylo zabezpečení provozu kanceláře jako: informace o nové adrese, zajištění telefonu, provoz knihovny, úřední hodiny, převedení a uspořádání dokumentů. Naše usilovná práce byla však v některých případech velmi problematická a neutěšená. Například jsme chtěli zajistit, aby byly řádně placeny členské příspěvky, které tvoří značnou část našeho rozpočtu. Po kontrole a výzvě jsme se setkali jen s malým ohlasem. Přitom stačí jen správně vyplnit poštovní poukázku, kde variabilní symbol tvoří členské číslo, které slouží k identifikaci platby, a uhradit ji do 31. března. Poděkování patří všem členům, kteří tento úkol splnili. Zároveň znovu upozorňujeme, že těm, kteří peníze včas nepošlou, popřípadě opomenou svoji platbu specifikovat variabilním symbolem, bude pozastaveno členství a až do okamžiku nápravy jim časopis nebude zaslán.

Pravidelnou činností členů správního výboru bylo schvalování přijetí nových členů na základě zaslaných přihlášek a uhrazených příspěvků a zápisného. Důležitá byla příprava, zajištění a vyhodnocení kurzů pro začínající, respektive pokročilé genealogy. Součástí jednání byly informace o hospodaření, korespondenci a zprávy o spolupráci s pobočkami a organizacemi.

Významná změna pro informovanost našich členů i zájemců o genealogii nastala vytvořením vlastní internetové stránky a e-mailové adresy. Po celý rok jsme pro Vás připravovali ve spolupráci s Redakční radou náš odborný časopis Genealogické a heraldické listy. Dalším z úspěšně splněných úkolů bylo uspořádání výstavy k 30. výročí založení ČGHSP v Poštovním muzeu. Členové správního výboru také podpořili zvýšený nákup knih do naší nově uspořádané knihovny. Připravovali jsme pro Vás program pravidelných setkání, tzv. „středečníků“.

Nepodařilo se zatím bohužel uskutečnit vydání avizovaného prvního dílu sborníku Základy genealogie. Dr. Lutonský totiž zcela nečekaně předložil jménem ediční komise požadavek na značně vysokou odměnu za práci na obou dílech a do jejího vyplacení odmítl dát jakožto držitel autorského práva souhlas k vytisknutí dílu prvního. Správní výbor se jednomyslně rozhodl jeho požadavky neakceptovat, a to hned z několika důvodů; nejzávažnějším byl bezpochyby fakt, že všichni členové konají práci pro společnost zdarma a že by rozhodně nebylo spravedlivé náhle některým z nich tuto činnost proplácet, a to ani za předpokladu, že přináší společnosti zisk. Navíc pokud si členové ediční komise činili nějaké nároky tohoto druhu, měli je rozhodně uplatnit předem, nikoli ex post. Konečně způsob, který dr. Lutonský bez vědomí správního výboru k získání peněz primárně zvolil (prostřednictvím tiskárny, která vystavila fakturu na větší počet kusů Základů II, než byl ve skutečnosti dodán), se jevil jako velmi neseriózní. Definitivní řešení tohoto bezpochyby nepřijemného problému bylo vzhledem k jeho zásadnímu principiálnímu i finančnímu významu odloženo na valnou hromadu, která by k ní měla, jakožto nejvyšší orgán společnosti, zaujmout rozhodné stanovisko.

Předseda a členové správního výboru ČGHSP pro Vás po celý rok pracovali s největším nasazením a s nejvyšším úsilím. Jejich odměnou bude Vaše spolupráce, vzájemná informovanost, náměty, články a Vaše plody badatelské činnosti.

Závěrem pro Vaši informaci uvádíme aktuální kompletní složení správního výboru (nutné kooptace budou předloženy ke schválení únorové valné hromadě) a revizní komise; v závorkách je uvedena stěžejní činnost jednotlivých členů, respektive oblast jejich kompetence.

Správní výbor

Předseda: PhDr. Jan Podhola
1. místopředseda: Mgr. Marek Starý (vedoucí redakční rady)
2. místopředseda: d.t. Miroslav Pačes (spolupráce s pobočkami)
Jednatel: Helena Voldánová
Členové: Milada Čejpová (pokladní)
Elvíra Mandlíková (vedoucí „středečnicků“)
Arnošt Drozd (propagace na internetu)
Ing. Václav Hásek (vedoucí kurzů)

Redakční rada

Předseda: Ing. Karel Čipera
Členové: Blanka Čádová
Alena Pilátová
MUDr. Eva Stupková

Pozvánka na valnou hromadu České genealogické a heraldické společnosti v Praze

kteřá se koná
v sobotu 26.února 2000 v 10 hodin
v zasedací síni Vysočanské radnice
Praha 9, Sokolovská 324/14

Program:

Zahájení
Volba zapisovatele, volební a návrhové komise
Zpráva Správního výboru o činnosti ČGHSP za rok 1999
Zpráva o finančním hospodaření ČGHSP za rok 1999
Zpráva revizní komise k činnosti a hospodaření ČGHSP
Řešení požadavku na finanční ohodnocení členů ediční komise
Diskuse k předneseným zprávám
Udělení absolutoria Správnímu výboru a revizní komisi za rok 1999
Doplňující volba Správního výboru
Přestávka
Udělení čestného členství a uznání za práci pro společnost
Plán práce na rok 2000
Návrh na usnesení a jeho schválení valnou hromadou
Závěr

Poznámka:

Prezentace účastníků započne již v 9 hodin.
Před valnou hromadou je možno uhradit členský příspěvek na rok 2000 a zakoupit si nové publikace naší Společnosti
Zvání jsou nejen naši členové, ale všichni příznivci a Vámi přivedení hosté.

Spojení k Vysočanské radnici:

Od stanice **METRA B, C Florenc** je přímé spojení TRAM 8 do stanice **Vysočanská radnice**.
Od stanice **METRA B Palmovka** je přímé spojení TRAM 8, 19 do stanice **Vysočanská radnice**.
Od stanice **METRA B Vysočanská** lze na místo konání dojít přímo pěšky.

Kurz pro začínající genealogy

Ing. Václav Hásek, vedoucí kurzů

V době od 27. ledna do 30. března 2000 proběhne tradiční kurz pro začínající rodopisce, a to v deseti dvouhodinových lekcích vždy každý čtvrtek od 17 do 19 hodin v zasedací síni radnice Obvodního úřadu v Praze 9, Sokolovská ulice č. 14. Presentace je 27. ledna v 16 hod., zahájení výuky téhož dne v 17 hod.

Ve stavu vysoké rozpracovanosti je program přednášek, který se nebude podstatně odlišovat od předcházejících kurzů začínajících rodopisců. Nosným předmětem bude opět čtení starých textů v deseti lekcích. Dále bude zařazeno šest přednášek v trvání 55 minut a osm půlhodinových, které se budou zabývat těmito náměty:

*O rodopisném bádání a kronikářské práci
Jak čerpat z matrik informace o předcích
Státní archivy, archivní zákon, badatelská etika
České katastry, katastrální mapy, fondy velkostatků
Urbáře, pozemkové, gruntovní a purkrechtní knihy
Příbuzenské vztahy, překážky a rozvody, právo patronátní
Církevní archiválie, zádušní účty, farní kroniky
Cechovní archiválie, dědické právo
Domy, komíny a požáry jako zdroj informací o předcích
Hlavní formy znázornění rodové posloupnosti předků
Rodinná a rodová kronika
Zpracování údajů o předcích pomocí osobního počítače
Kroniky obecní, školní a jiné. Svatební smlouvy a kšafy
Soupisy poddaných dle víry, sčítání lidu, konskripční listy*

Upřesňuje se i obsazení těchto námětů přednášejícími. Náš lektorský sbor je stabilní a kvalitní, ale proto, aby takovým i nadále zůstal, bude rozšířen o osoby relativně mladší a o odborníky. V tom smyslu se správní výbor obrací na členstvo Společnosti s výzvou, aby se přihlásili ti, kteří splňují podmínky pro tuto náročnou, ale vysoce záslužnou práci.

Přihlášky je možno podat poštou, osobně v úředních hodinách v kanceláři Společnosti, prostřednictvím e-mailu, telefonicky nebo přímo během prezentace před zahájením kursu.

Výzva členům Společnosti, kteří absolvovali kurzy začínajících i pokročilých genealogů a nebo mají vysokoškolské vzdělání v oboru historie, archivnictví a podobně

Ing. Václav Hásek

Správní výbor se obrací na všechny členy, kteří splňují podmínky uvedené v nadpisu, aby se zamysleli nad tím, zda mají už tolik vědomostí a zkušeností v rodopisné práci, že by mohli sami přednášet v kurzech začínajících rodopisců a pokročilých genealogů, které pořádá naše Společnost.

K tomuto kroku nás vede vědomí, že náš lektorský sbor je stabilní a kvalitní, ale proto, aby takovým i nadále zůstal, musí být rozšířen o lidi relativně mladší a pokud možno co nejlépe odborně fundované.

Proto se hlaste všichni, kdo v sobě cítíte schopnost tvořit odborné přednášky a s nimi pak vystupovat v našich kurzech. Jde o tyto náměty:

Čtení starých textů	Měny a peněžnictví v minulosti
Jak získávat informace z matrik	Vojenské archivy
O organizaci archivů a bádání v nich	Vývoj a organizace vojska
Badatelská etika	Zemské desky
Čerpání poznatků z fondů velkostatků	Zdravotní stav předků
O českých katastrech	Vývoj bydlení
Církevní problematika v rodopisu	Vývoj oblečení
Příbuzenské vztahy	Vývoj územně správního rozdělení
Kroniky jako zdroj informací	Staré míry a váhy
Jak psát rodovou kroniku	Školy a školství
Znázornění rodové posloupnosti	Císařské patenty v době pobělohorské
Využití počítače v rodopisné práci	Židé na území Čech a Moravy
Soupisy poddaných a sčítání obyvatel	Kalendář a měření času v minulosti
Katastrální mapy	Česká reformace
Právní poměry	Emigrační vlny z Čech a Moravy
O původu našich příjmení	Češi a Němci
Vedení rodinného a rodového archivu	Heraldika
Využití grafologie v rodopisu	Svobodníci

Skladba přednášek vznikala jednak podle potřeb výuky, ale také i podle toho, na které náměty byl k dispozici autor. Proto jsme připraveni rozšířit výčet námětů v tom případě, že se přihlásí odborník, autor přednášky.

Přihlášky a podněty směřujte na adresu naší Společnosti.

Program a termíny „středečnicků“ v I. pololetí 2000

správní výbor

26. ledna	Volná diskuse, dotazy, náměty, informace	
9. února	Jsme Češi, Moravané, Slezané?	PhDr. Jan Podhola
23. února	Rytíři sv. Jana Jeruzalémského v Čechách	PhDr. Fr. Skřivánek
8. března	Vývoj matričních zápisů	PhDr. Vl. Hradecká
22. března	Genealogický program Lineage	Jiří Krůta
12. dubna	Bratří německého domu P. Marie v Jeruzalémě	PhDr. Fr. Skřivánek
26. dubna	Grundy a vesnice 200 letá - II.část	d.t. Miroslav Pačes
10. května	Opavští Přemyslovci	Mgr. Marek Starý
24. května	Volná diskuse, dotazy, náměty, informace	

Schůzky se budou konat v uvedené termíny vždy od 17,00 hodin v Soukenické 11, Praha 1. Změna programu vyhrazena

Jubileá členů v roce 2000

Jiřina Rubešová, matrikářka

70 let

Čádová Blanka * 27.9.	Picková Libuše * 1.4.
Drozd-Lotrinský Arnošt * 1.9.	Podzimková J. Ing. * 20.12.
Dušek Tomáš * x.x.	Práger Milan RNDr. * 21.4.
Halusková Zdena * 29.8.	Roček Otto Ing. * 8.2.
Hodoušek Vladimír Ing. * 12.1.	Soukupová Hana * 4.2.
Hojná Bohumila * 17.10.	Srkalová Zdenka * 9.4.
Jelenová Blanka * 19.11.	Sůvová Jaroslava * 17.9.
Jelínek Miroslav * 14.9.	Šeda Josef Ing. * 29.5.
Kirschnerová Zdeňka MUDr. * 27.2.	Šisler Lubor * 22.11.
Klicpera Jaroslav JUDr. * 12.5.	Šnederflerová Olga * 8.7.
Kut Karel * 5.11.	Šorf Jaroslav * 27.4.
Kuwarz Havel * 20.6.	Tomis Karel * 27.1.
Löwit Emil * 22.10.	Weber Josef * 13.3.
Pecinovský Rudolf * 17.12.	Zemánek Stanislav * 5.12.

75 let

Hájek Jan * 6.11.	Pohanka Camillo * 18.7.
Hájková Zdeňka JUDr.PhDr. * 11.12.	Seiml Richard * 17.3.
Hrabák František Ing. * 22.10.	Šach Josef MUDr. * 10.1.

Krutská Marie * 20.5.
Mudroch Jiří Ing. * x.x.

Šotola Bohumír Ing. * 23.8.
Volkeová Věra RNDr. * 8.6.

80 let

Anger Jindřich Ing. * 15.7.
Balabán Vojmír * x.x.
Církil Jiří * 28.7.
Čepěk Josef * 27.12.
Filip Jiří * 30.5.
Jeník Jiří Ing. * 24.8.

Kavka František PhDr. * 21.11.
Kotal Miroslav Ing. * 6.6.
Králíček Bohumil 6.9.
Löwlová Věra * 5.12.
Říčař Kristoslav d.t. 1.4.
Vaničková Jarmila * 19.4.

85 let

Langkramer Otakar Ing. * 5.4.

Perná Vratislava * 9.1.

90 let a více

Esner Alois 16.12.1906
Hájek Jiří * 4.2.1908
Hanus Ladislav JUDr. * 15.6.1907
Melichar Rudolf * 7.5.1907
Pařezová Marie * 21.9.1909

Sedláček Miroslav Ing * 19.7.1910
Slavičková Vlasta * 1.4.1906
Vlk Zdeněk Ing. * 21.8.1907
Zachariáš Jaroslav * 28.3.1906
Zelenková M. * x.x.1910

Jubilantům přejeme dobré zdraví a ještě mnoho badatelských úspěchů!

Na pomoc badatelům

Helena Voldánová, Martin Podhola

Velká část materiálů k rodopisnému studiu je uložena v Městských a Státních okresních archívech. Jedná se např.o gruntovní knihy, pamětní knihy, obecní kroniky, atd. Připojujeme soupis těchto archívů (v průběhu času je třeba počítat s možnými změnami v telefonních číslech!).

Archiv hlavního města Prahy

Blažimská 1280, 141 00 Praha 4
tel. studovna 02/24484012

Archiv města Brna

Dominikánské nám. 1, 601 67 Brno
tel.: 05/42172130

Archiv města Ostravy

Špálova 23, 702 19 Ostrava-Prívov
tel.: 069/6133648

Archiv města Plzně	Vešlavínova 19, p.p.277, 301 14 Plzeň tel.: 019/7032600-9
Archiv města Ústí nad Labem	Hrnčířská 2/65 p.p. 100, 401 00 Ústí nad Labem tel.: 047/5220631
Státní okresní archiv Benešov	Masarykovo nám. 1, 256 01 Benešov tel.: 0301/22902
Státní okresní archiv Beroun	U archivu 1633, 266 01 Beroun tel.: 0311/622645
Státní okresní archiv Blansko	Boženy Němcové 1a, 678 01 Blansko tel.: 0506/418684
Státní okresní archiv Brno – venkov	Rajhrad klášter, 664 61 Rajhrad tel.: 05/47230156
Státní okresní archiv Bruntál	Zahradní 44, 792 01 Bruntál tel.: 0646/2041
Státní okresní archiv Břeclav	Náměstí 7, 692 01 Mikulov tel.: 0625/510307
Státní okresní archiv Česká Lípa	Střelnice 3035, 470 01 Česká Lípa tel.: 0425/825625
Státní okresní archiv Č. Budějovice	Rudolfovska 40, 370 02 České Budějovice tel.: 038/6701220
Státní okresní archiv Č. Krumlov	Plešivec 268, 381 19 Český Krumlov tel.: 0337/728700, 764700-5
Státní okresní archiv Děčín	Pohraniční 1288, 405 02 Děčín tel.: 0412/512737
Státní okresní archiv Domažlice	nám. Republiky 10, 346 11 Horšovský Týn tel.: 0188/422607

Státní okresní archiv Frýdek-Místek	Bezručova 2145, 738 20 Frýdek-Místek tel.: 0658/32076
Státní okresní archiv Havlíčkův Brod	Kyjovská 1125, BOX 139, 580 01 Havlíčkův Brod tel.: 0451/24741-2
Státní okresní archiv Hodonín	Koupelní 10, 695 01 Hodonín tel.: 0628/22450
Státní okresní archiv Hradec Králové	Škroupova 695, 500 01 Hradec Králové tel.: 049/ 612054
Státní okresní archiv Cheb	Františkánské nám. 14, 350 11 Cheb tel.: 0166/422556-7
Státní okresní archiv Chomutov	Boženy Němcové 68, 432 01 Kadaň tel.: 0398/342102-3
Státní okresní archiv Chrudim	Rybičkova 8, 537 60 Chrudim tel.: 0455/623090
Státní okresní archiv Jablonec n.N.	Turnovská 40a, 466 01 Jablonec nad Nisou tel.: 0428/22396
Státní okresní archiv Jeseník	Tovární 18, 790 03 Jeseník tel.: 0645/411710
Státní okresní archiv Jičín	Raisova ul. 533, 506 01 Jičín tel.: 0433/21887
Státní okresní archiv Jihlava	Hluboká 1, 586 01 Jihlava tel.: 066/7301963
Státní okresní archiv Jindřichův Hradec	Václavská 37/III, 377 11 Jindřichův Hradec tel.: 0331/321209
Státní okresní archiv Karlovy Vary	nám. 17. listopadu 2, 360 05 Karlovy Vary

	tel.: 017/45155
Státní okresní archiv Karviná	Fryštátská 40, 733 21 Karviná tel.: 069/6312780-1
Státní okresní archiv Kladno	plk. Stříbrného 1443, 272 01 Kladno tel.: 0312/623992, 626841
Státní okresní archiv Klatovy	Mayerova 128/V, 339 01 Klatovy tel.: 0186/352582
Státní okresní archiv Kolín	Zahradní 278, 280 00 Kolín tel.: 0321/24273 (724273)
Státní okresní archiv Kroměříž	Velehradská 4259, 767 01 Kroměříž tel.: 0634/333832-4
Státní okresní archiv Kutná Hora	Poděbradova 288, 284 80 Kut.Hora tel.: 0327/513018
Státní okresní archiv Liberec	Vilová 339/24, 460 10 Liberec tel.: 048/5150382-3
Státní okresní archiv Litoměřice	Tereziánská 909, 410 02 Lovosice tel.: 0419/533071
Státní okresní archiv Louny	Mírové nám. 57, 440 01 Louny tel.: 0395/652183
Státní okresní archiv Mělník	Pod Vrchem 3358, p.p. 40, 276 41 Mělník tel.: 0206/622629
Státní okresní archiv Mladá Boleslav	Staroměstské nám.1, 293 59 Mladá Boleslav tel.: 0326/722244, 723997
Státní okresní archiv Most	Leoše Janáčka 1310/2, 434 01 Most tel.: 035/21588
Státní okresní archiv Náchod	Dobenínská Branka 96, 547 01 Náchod tel.: 0441/20294

Státní okresní archiv Nový Jičín	Slovanská 3, 741 01 Nový Jičín tel.: 0656/21315
Státní okresní archiv Nymburk	zámek, p.s.11, 289 22 Lysá nad Labem tel.: 0325/551046
Státní okresní archiv Olomouc	U Husova sboru 10, 771 11 Olomouc tel.: 068/5221938
Státní okresní archiv Opava	Lidická 2a, 746 84 Opava tel.: 0653/213191
Státní okresní archiv Pardubice	Bělobranské nám. 1, 530 02 Pardubice tel.: 040/6716197
Státní okresní archiv Pelhřimov	Pražská 127, 393 01 Pelhřimov tel.: 0366/323626
Státní okresní archiv Písek	Mirovice 37, 398 06 Mirovice tel.: 0362/831215
Státní okresní archiv Plzeň-jih	Branka 669, 336 01 Blovice tel.: 0185/522050
Státní okresní archiv Plzeň-sever	Plzeňská 2, 331 11 Plasy tel.: 0182/322669
Státní okresní archiv Praha-východ	Přemýšlení 1, 250 66 Zdiby tel.: 02/6857487
Státní okresní archiv Praha-západ	Podskalská 19, 128 25 Praha 2 tel.: 02/66312667
Státní okresní archiv Prachatice	Vodňanská 329, 383 11 Prachatice tel.: 0338/310084
Státní okresní archiv Prostějov	Pernštýnské nám. 8, 796 40 Prostějov tel.: 0508/23383
Státní okresní archiv Přerov	ul.Sokolů 1, 750 00 Přerov - Henčlov tel.: 0641/205024

Státní okresní archiv Příbram	E. Beneše 337, 261 01 Příbram tel.: 0306/592411
Státní okresní archiv Rakovník	Plzeňská 2493, 269 01 Rakovník tel.: 0313/513062
Státní okresní archiv Rokycany	Jeřabinová 96, 337 01 Rokycany III tel.: 0181/722739
Státní okresní archiv Rychnov n.K.	Kolovratská 1, 516 01 Rychnov nad Kněžnou tel.: 0445/22595
Státní okresní archiv Semily	Bavlnářská 570, 513 01 Semily tel.: 0431/621845
Státní okresní archiv Sokolov	Jindřichovice 1, 357 05 Jindřichovice tel.: 0168/695254
Státní okresní archiv Strakonice	Smetanova 351, 386 11 Strakonice tel.: 0342/321062-3
Státní okresní archiv Svitavy	zámek, p.s.12, 570 01 Litomyšl tel.: 0464/615277
Státní okresní archiv Šumperk	Bratří Čapků 35, 787 89 Šumperk tel.: 0649/212248
Státní okresní archiv Tábor	Pražská 155, 390 01 Tábor tel.: 0361/252391
Státní okresní archiv Tachov	Plánská 2037, 347 01 Tachov tel.: 0183/722119
Státní okresní archiv Teplice	Školní 8, 415 01 Teplice tel.: 0417/23672
Státní okresní archiv Trutnov	Komenského 128, 541 00 Trutnov tel.: 0439/815233
Státní okresní archiv Třebíč	Na Potoce 21/23, 674 01 Třebíč

	tel.: 0618/845759-60
Státní okresní archiv Uherské Hradiště	Františkánská 124, 686 66 Uherské Hradiště tel.: 0632/552634
Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí	Pivovarská 137/II, 562 03 Ústí nad Orlicí tel.: 0465/523333
Státní okresní archiv Vsetín	ul. 4. května, 755 01 Vsetín tel.: 0657/611095
Státní okresní archiv Vyškov	zámek Slavkov, 684 01 Slavkov u Brna tel.: 05/44221225
Státní okresní archiv Zlín	zámek Klečůvka, 763 11 Zlín tel.: 067/7901132
Státní okresní archiv Znojmo	Divišovo nám. 5, 669 02 Znojmo tel.: 0624/224330
Státní okresní archiv Žďár n.S.	U malého lesa 4, 591 02 Žďár nad Sázavou tel.: 0616/21723

Dále upozorňujeme na změnu v úředních hodinách badateny SOA Zámorsk:
Po, St 9:00 - 17:00, Út, Čt 9:00 - 15:00

Pátrá se po...

Pokud někdo pátrá po předcích jménem *Hostinský*, ozvěte se. Máme v databázi cca 500 jmen a jsme někde kolem roku 1660.

Jiří Hostinský, 17. listopadu 907, Vamberk, 517 54, tel. 0445/541253

Hledám nositele těchto jmen: Voldan, Voldán (Písecko), Zeiner (Lanškrounsko, Brno) - zde především potomky Jana (* 1858 Brandýs n. O., konduktér v Brně, † 1919 Brno, děti: František, Jan, Josef, Anna; vnoučata: Jaroslav, Jarmila, Marie, Ludvík). Děkuji za jakékoli zprávy o žijících potomcích či propojení k Vaším rodům.

Helena Voldánová, fstudio@iol.cz (nebo písemně na adresu Společnosti)

Edice „Fontes historiae artium“

Ing. Jindřich Anger

Vydavatelství Artefactum Ústavu dějin umění Akademie věd ČR připravilo vydávání pramenů k dějinám českého a světového umění. Dosud vydané práce se vyznačují širokým záběrem a mohou být pro členy ČGHSP přínosem. Například registrace všech stavitelů, kterým byla v Praze udělena koncese v letech 1639 - 1903, bude mít svůj význam pro historiky pražské architektury i genealogy. Stejně významné budou publikace osvětlující dobu Rudolfa II., přinášející popisy pražských domů se jmény majitelů a nájemníků a seznamy úředníků centrální správy, kteří byli součástí Rudolfova panovnického dvora. Některé publikace zabývající se 19. stoletím se vzájemně doplňují a setkáváme se v nich s osobami dnes více či méně známými, účastníky se kulturního dění bez nadsázky v celém Rakousko-Uhersku.

Již vydané i k vydání připravované svazky mají nezastupitelný význam v tom, že zpřístupňují nepublikované archivní materiály a práce k dané tematice, popřípadě prohlubují pohled na dané téma. Kromě toho jsou přínosem pro širší hodnocení kultury společnosti u nás.

Není možné pominout nezměrné úsilí redakce o jednotnou, vysoce kultivovanou stavbu celé ediční řady Fontes historiae artium. Navíc cenová hladina publikací, díky podpoře Grantové agentury ČR, je rozhodně pod průměrem cen knižního trhu. Škoda, že tak záslužná práce vydavatelství AV ČR je „panenkou, která sedává v koutě“.

V ediční řadě Fontes historiae artium zatím vyšlo:

- Sv. 1.: M. Šroněk: *Pražští malíři 1600 - 1656*, Praha 1997
Sv. 3.: J. Roháček: *Nápisy města Kutné Hory*, Praha 1996
Sv. 4.: *Zápisná kniha pražských stavitelů 1639 - 1903*, ed. I. Ebelová, Praha 1996
Sv. 5.: *Josef Mánes, Dopisy*, ed. J. a M. Angerové, Praha 1998
Sv. 6.: *Vincenc Kramář, Zpustošení Chrámu svatého Víta v roce 1619*, ed. M. Šroněk, Praha 1998
Sv. 7.: *Josef Myslivec, Catalogue of Icons from the Collection of the Former N.P. Kondakov Institute in Prague*, ed. H.J. Hlaváčková, Praha 1999
Sv. 8.: *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském I, 1842 - 1871*, ed. M. Kostílková a T. Petrasová, Praha 1999

Připravuje se:

Popis Hradčan a Malé Strany 1608 - Popis Pražského hradu 1620
Dvůr císaře Rudolfa II. Edice dvorských seznamů

Dosud vyšlé svazky můžete zakoupit v knihovně Ústavu dějin umění Husova 4,
110 00 Praha 1, tel. 22 22 00 98-9..

Členské příspěvky na rok 2000

správní výbor

V příloze zasiláme složenku na úhradu členského příspěvku pro rok 2000. Výše členského příspěvku se nemění a pro informaci připomínáme:

zápisné	30,- Kč/SK
studenti a nevýdělečně činní důchodci	120,- Kč/SK
výdělečně činní členové	270,- Kč/SK
organizace	350,- Kč/SK
zahraniční členové - Evropa	35,- DEM
zahraniční členové - ostatní	35,- USD

Na složenke uveďte jako *variabilní symbol* své členské číslo, stejně tak učiňte, použijete-li k úhradě členského příspěvku převodní příkaz u banky.

V minulém čísle GHJL jste dostali i složenku na úhradu členských příspěvků na rok 1998, případně na rok 1999.

Úřední hodiny v místnosti Společnosti:

každé pondělí od 14,00 do 16,00 hodin.

Knihovna je v místnosti Společnosti otevřena každé úterý od 17,15 do 19,00 hodin.

Genealogické a heraldické listy, ročník XIX., číslo 3-4/1999

Pro své členy vydává

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Fantova 1784, Praha 5, 150 00

<http://www.muweb.cz/www/cghsp>

tel.: 51 61 34 90

e-mail: cghsp@email.cz

Bankovní spojení:

108696177/5100 (IPB)

122991359/0800 (ČS)

Odběr časopisu je vázán na zaplacení členského příspěvku.

Za původnost a obsah článků ručí autoři.

Uzávěrka: říjen 1999 - dáno do tisku v listopadu 1999 - Počet výtisků: 900

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha, OZ

č.j. NOV 6231/97, ze dne 16.5.1997

Tisk: Polygrafické SOU Svoboda s.r.o., Bellova 352, 109 00 Praha 10

Toto číslo bylo vydáno s podporou Nadace Českého literárního fondu.